พระคุณของแม่

พระเทพวิสุทธิกวี

ขอกุศลเจตนานอบน้อมในพระธรรม

ด้วยพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ(ในพระธรรมเล่มนี้) เพื่อประโยชน์ให้พุทธศาสนาเผยแผ่ได้กว้างไกล อันมีพระธรรมนี้ ให้ผู้ประพฤติธรรมทุก ๆ คนได้ศึกษาค้นคว้า ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ในพระธรรมนี้ และน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อย่างถูกต้อง ตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ดีแล้ว และเป็นแบบอย่างจริยาวัตรที่ดีของชาวพุทธทุกคน เพื่อความผาสุก สงบในชีวิต ด้วยการพูด การกระทำ และความคิดนึกที่ถูกต้องอย่างแท้จริง

จากข้าพเจ้าที่เห็นประโยชน์ที่มีคุณค่าในพระธรรมนี้

ธนสาร จิ้วศรีอุดมกุล (ผู้สร้าง) วุฒิไกร จิ้วศรีอุดมกุล ขอกุศลเจตนาในพระธรรมนี้ อนุโมทนาอุทิศให้

คุณพ่อกิตติ จิ้วศรีอุดมกุล คุณแม่เกี้ยวเล้ง แซ่เตือง

พี่บัณฑิต จิ้วศรีอุดมกุล น้องทวีลาภ จิ้วศรีอุดมกุล

และบรรรพชนของคุณพ่อ-คุณแม่ทุกท่าน และผู้มีพระคุณครูบาอาจารย์ พร้อมเทพเทวาทั้งหลาย และกรรมที่ข้าพเจ้าได้ล่วงเกินทางคำพูด ทางกาย ทางใจคิดนึกที่ไม่ดี กับที่กล่าวมา และพระอริยะและสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ก็ขอให้ตั้งจิตยินดีอนุโมทนาอุทิศในกุศลทั้งหลายที่ข้าพเจ้ากระทำ ด้วยเทอญ

(หนังสือธรรมะควรเคารพยิ่งและควรไว้ที่สูง) **แจกฟรี**

ให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

หากประสงค์ต้องการหนังสือธรรมะ และร่วมบริจาคได้ที่. โทร. 742-0395-6 ต่อห้อง 112 (สายอัตโนมัติ)

[redacted]

ขอเชิญชวนฟังการบรรยายพระธรรม (ทางวิทยุดังรายการในตาราง) ตามแนวพระไตรปิฎก เพื่อให้เข้าใจที่ถูกต้องและความเป็นจริง ในการดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควร เพื่อความสุขความเจริญในครอบครัว หน้าที่การงานและในสังคมส่วนรวมที่ดีของทุก ๆ ท่าน

ขอให้ร่วมใจพร้อมกันช่วยส่งเสริมการอ่านธรรมะ การฟังธรรมะ และการสนทนาธรรมะ กันทุก ๆ ครอบครัวด้วยนะครับ ขออย่าท้อถอยเบื่อหน่ายในการขวนขวายพระธรรม เพราะเมื่อท่านเข้าใจในพระธรรมแล้ว คุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่จะเกิดแด่ท่านผู้สนใจในธรรมะอย่างมาก คือ ความสุขและคลายความไม่รู้คืออวิชชา สู่ความเข้าใจที่ตรงคือ วิชชา

แนวทางเจริญวิปัสสนาที่รับฟังได้ใน กทม.
บรรยายโดย อ. สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สถานี	ความถี่	เวลา	วัน
สทร.	675	6-7 น.	ทุกวัน
		21.00	จ.-ส.
จส.	FM 103	05.00	จ.-ส.
วศป.	612	05.15	ทุกวัน
สวพ.	FM 91	05.30	อา.-พฤ.
ทอ.	945	12.30	จ.-ส.
1ปณ.	1035	20.00	ทุกวัน
สสส.	1179	18.30	ทุกวัน
		20.30	จ.-ศ.
			อา. 2,4
มทบ.	855	05.15	จ.-ศ.
		20.30	จ.-ส.
		21.30	อา.

สอบถามรายละเอียด โทร.7262492 พรชัย/ประเชิญ

มกราคม 2541

หนังสือธรรมมะนี้ เป็นสิ่งสำคัญ ควรจะเคารพยิ่งเป็นเสมือนชี้แนวทางการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เพราะจะทำให้ผู้หลงผิดเปลี่ยนอุปนิสัยไปในทางที่ดี และเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างดีเมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติ คือ ความสุข ความเจริญ เพราะแนวทางหนังสือนี้พระพุทธเจ้าเป็นผู้ชี้บอกทางอย่างเลิศด้วยปัญญา ขอให้ผู้รักษาธรรมมะจงมีความสุข ความเจริญ ด้วยเทอญ

ด้วยความปรารถนาดี

เจริญพร...มายังสาธุชนทั้งหลาย

ด้วยโยม...มีศรัทธาต้องการพิมพ์หนังสือธรรมมะไว้ในพระพุทธศาสนา สำหรับแจกแก่พุทธศาสนิกชนทุกท่านที่สนใจ ข้าพเจ้าเห็นว่าหนังสือ "พระคุณแม่" ของท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิกวี เป็นหนังสือที่มีคุณภาพ ทั้งถ้อยคำและเนื้อหาสาระที่เข้าใจง่ายเหมาะแก่ทุกเพศทุกวัย

ข้าพเจ้าได้อ่านผลงานของท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิกวี หลายเล่ม ส่วน "พระคุณแม่" เป็นผลงานเล่มหนึ่งที่ประทับใจ สมควรที่ประชาชนชาวไทยทุกครอบครัวควรมีไว้เป็นสมบัติ เพื่อที่บุตร-หลานจะได้ศึกษา และเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อคุณพ่อ-แม่ ซึ่งธรรมมะข้อนี้ คือ (กตัญญูกตเวที) คนดีทุกคนต้องมี เพราะมีคำถามว่า "สินค้าดีมีเครื่องหมายรับประกันคุณภาพ แต่คนดีมีอะไรเป็นเครื่องหมายรับประกันคุณภาพ ?" คำตอบก็คือ "ความกตัญญูกตเวที" นั่นเอง

ฉะนั้น หนังสือ "พระคุณแม่" เล่มนี้ของท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิกวี จึงมีความสำคัญต่อทุกคนในโลกนี้ จึงขอนุโมทนาต่อโยมที่ได้ร่วมสละทรัพย์อันมีจิตเป็นกุศลไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมมะ ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์

เจ้าอาวาสวัดทุ่งเศรษฐี เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

ขอบูชาพระคุณที่กว้างใหญ่

แด่ดวงวิญญาณ คุณพ่อและแม่

หนังสืออนุสรณ์ เพื่อแสดงแรงแห่งความกตัญญู

คุณแม่เกี่ยวเล้ง แซ่เตือง

คุณพ่อกิตติ จิ้วศรีอุดมกุล

ไว้ ณ วันที่ 12 สิงหาคม 2539

(แจกฟรี เป็นธรรมทาน)

พระคุณที่น่าคิดถึง...จากลูก

สิบสองสิงหาปีสามเก้า หวนรำลึก
นึกถึงคุณแม่และพ่อ อันยิ่งใหญ่
ว่าลูกคิดใคร่ตอบแทน กายและใจ
ให้เป็นสื่อแทนความใน ด้วยหนังสือ

เพราะพระธรรมคำสั่งสอน องค์ศาสดา
ที่ลูกพบด้วยบุญพา อันยิ่งใหญ่
พระธรรมนั้นได้บ่งบอก ความในใจ
ว่าพระคุณแม่และพ่อ ควรกตัญญู

มอบแด่คุณแม่เกี้ยวเล้ง แซ่เตือง
คุณพ่อกิตติ จิ้วศรีอุดมกุล
จากลูกเกียง

12 / ส.ค. / 39

กราบเท้าคุณพ่อคุณแม่ที่เคารพ

ลูกไม่ทราบว่าจะกล่าวอย่างไร เวลาที่ผ่านไปแล้วสองปีกว่า ตั้งแต่เมื่อ 10/เม.ย./37 นั้น เพื่อที่ให้วันวานที่ผ่านมานั้นให้มีค่ายิ่ง แต่ลูกก็พยายามกระทำซึ่งด้วย สิ่งต่าง ๆ ที่ดี ๆ ที่มีประโยชน์และสาระ ที่จะนำแนวทาง พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ และพระแม่กวนอิม นั้นมาดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูก ที่ควร ด้วยการมีสติ เพื่อที่ลูกจะได้กระทำแต่สิ่งที่ดีให้กับคุณพ่อคุณแม่ได้ สมกับที่ลูกได้เกิดมาเป็นลูกของคุณพ่อคุณแม่หลาย ๆ อย่างที่ลูกได้พยายาม ทดแทน **"ค่าพระคุณอันยิ่งใหญ่" ด้วยการทำทาน ด้วยการรักษาศีล และกระทำจิตให้มีสติเพื่อตอบแทนพระคุณนี้**

ด้วยพระคุณพ่อและพระคุณแม่ที่มีให้ลูกด้วยความรักอันยิ่งที่ลูกคือจดจำใส่ใจว่า :-

เมตตา แม่และพ่อรักลูกมากล้นเหมือนแผ่นฟ้า

กรุณา แม่และพ่อเอ็นดูเหลือประมาณเหมือนแผ่นดิน

มุทิตา แม่และพ่อยินดีเห็นลูกมีสุขเหมือนแผ่นน้ำ

อุเบกขา แม่และพ่อที่มีให้ลูกเหลือคณานับ เหมือนดัง สายลมอันชุ่มเย็น

พระคุณอันยิ่งใหญ่ของคุณพ่อและคุณแม่ที่มีให้กับลูกนี้ ลูกก็ขอตอบแทนพระคุณด้วยเหนือเกล้า

ลูกขอเลี้ยงดูคุณพ่อคุณแม่ตอบแทนนะ

ลูกขอรับทำกิจอันเป็นธุระที่คุณพ่อคุณแม่สั่งทำนะ

ลูกขอรักษาวงศ์สกุลที่ดีของคุณพ่อคุณแม่ให้ก็กก้องนะ

ลูกขอกระทำงานที่คุณพ่อคุณแม่ให้ทรัพย์มาใช้ในทางที่ถูกที่ควรนะ

ลูกขอกระทำสิ่งที่ดี คือ กระทำทาน-รักษาศีล-ภาวนา ให้มีสติที่สมบูรณ์พูนผล เพื่ออุทิศกุศลให้คุณพ่อคุณแม่นะ

สุดท้ายนี้ ลูกก็ขอให้คุณพ่อคุณแม่ทั้งสองที่ลูกห่างเหินเนิ่นนาน ไม่ได้เขียนจม. คุยกับคุณพ่อคุณแม่ ได้ทราบข่าวว่า ลูกจะกระทำดีให้คุณพ่อคุณแม่ได้ชื่นใจสมกับที่

เป็นลูกที่ดี และปรารถนาให้คุณพ่อคุณแม่ได้อยู่ในทิพย์พิมาน สถานแดนสวรรค์ อันรื่นรมย์ อุดมไพบูรณ์พูนผล ด้วยเทอญ...

สิ่งใดที่ลูกได้ล่วงเกินด้วย วจีกรรม กายกรรม มโนกรรม อันเป็นสิ่งที่ทำให้คุณแม่และพ่อไม่สบายใจ ลูกขอประนมมือสิบนิ้วนี้ จะกระทำให้สมกับเป็นลูกคุณแม่และพ่อด้วยจิตสำนึกที่ดีตลอดกาล อันมีพระธรรมแนบใจที่ลูกได้มาดั่งอริยทรัพย์นี้

รักและเคารพอย่างสูง

ด้วยดวงใจ จากลูก เกียง

(ปล. ลูกหวังว่าหนังสือพระคุณแม่ฉบับนี้ เปรียบเสมือนคติธรรมใคร่ปรารถนาให้ผู้ที่เป็นลูกทุกคน ควรปฏิบัติต่อพ่อและแม่ เพราะหนังสือฉบับนี้ เป็นสื่อให้ลูกแทนคำพูดบูชาพระคุณแม่และพ่อ ซึ่งยากที่จะหาพระคุณใดเสมอเสมือน

ก็ขออนุโมทนาเจตนากุศลนี้ให้แด่ผู้อ่านและผู้นำไปประพฤติ ปฏิบัติทุก ๆ คน ให้มีความสุข ความเจริญ ด้วยดี)

พระคุณของแม่

โดย

พระเทพวิสุทธิกวี

(พิจิตร จิตวณฺโณ ป.ธ.๙, ศน.บ., M.A.)
วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

******

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แห่งประเทศไทย
พิมพ์จำหน่าย

สถิติการพิมพ์

ครั้งที่	๑	วันที่	๒๖	มีนาคม	๒๕๒๙	จำนวน	๓,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๒	วันที่	๑๗	ตุลาคม	๒๕๒๙	จำนวน	๕,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๓	วันที่	๒๑	กันยายน	๒๕๓๐	จำนวน	๑๐,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๔	วันที่	๓๐	พฤษภาคม	๒๕๓๑	จำนวน	๑๕,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๕	วันที่	๓๐	มิถุนายน	๒๕๓๓	จำนวน	๑๕,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๖	วันที่	๓๑	พฤษภาคม	๒๕๓๕	จำนวน	๒๐,๐๐๐	เล่ม
ครั้งที่	๗	วันที่	๒๖	กันยายน	๒๕๓๗	จำนวน	๓๐,๐๐๐	เล่ม

คำนำ

เรื่อง "**พระคุณของแม่**" เป็นหนังสือทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งเขียนขึ้นด้วยอำนาจแรงดลบันดาลใจที่มีต่อพระคุณของแม่ เพื่ออุทิศแด่แม่ทุกคน เหมาะสำหรับเยาวชน, ท่านผู้สนใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเหมาะสำหรับจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานวันเกิดของคุณแม่ หรือเพื่อเป็นที่ระลึกแก่คุณแม่ โดยมีจุดมุ่งหมาย ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อยืนยันสนับสนุนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระคุณของแม่

๒. เพื่อให้ลูก ๆ ทุกคนได้ทราบซึ้งในพระคุณของแม่เพิ่มขึ้น แล้วจะได้ตอบแทนพระคุณของท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยการระลึกถึงบุญคุณของท่านที่มีต่อตน

๓. เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเราได้รักษาวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ คือ การเคารพเชื่อฟัง เลี้ยงดูพ่อแม่

ของตน อันเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของชนชาติไทยไว้ตลอดไป

๔. เพื่อเสริมสร้างความสงบสุข ความอุ่นใจ ให้เกิดขึ้นในครอบครัว เพราะการปฏิบัติดีของลูกที่มีต่อพ่อแม่ของตน

พระคุณของแม่ที่มีต่อลูก ๆ ทุกคน มีมากใหญ่หลวงเพียงไร บัณฑิตทั้งหลายย่อมทราบซึ้งอยู่โดยทั่วกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ยังมีลูกบางคนที่ไม่เห็นบุญคุณหรือไม่รู้สึกในบุญคุณของพ่อแม่ของตน เป็นเหตุให้ปฏิบัติผิดต่อท่าน หรือทอดทิ้งพ่อแม่ของตน โดยเฉพาะในยามที่ท่านพึ่งตนเองไม่ได้ เช่นยามป่วยไข้ หรือเมื่อชราภาพ จึงทำให้เกิดหายนะแก่ชีวิตของผู้นั้น อย่างน่าสลดใจ ในที่สุด พ่อแม่นอกจากจะไม่ได้พึ่งพาอาศัยแล้ว ก็ยังต้องทุกข์ ต้องเดือดร้อนเพราะลูกที่ตนให้กำเนิดมาและเลี้ยงดูมาอีกด้วย นับเป็นสิ่งที่น่าสลดใจในสังคมมนุษย์ หากจะมีสภาพการณ์เช่นนี้บังเกิดขึ้น

แท้ที่จริง แม่เป็นผู้มีบุญคุณต่อลูกทุกคนมาก ยากที่ลูกจะหาโอกาสตอบแทนพระคุณของท่านให้หมดได้ ท่าน

เป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้อุ้มท้อง เลี้ยงดูลูกมาตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ เป็นผู้ให้น้ำนม เป็นเพื่อนทั้งในยามสุขและยามทุกข์ เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นครู เป็นผู้ให้ความอุ่นใจ และเป็นผู้ให้มากกว่ารับ ท่านรักห่วงใยลูกของตนมากกว่ารักตนเองเสียอีก ท่านมีพระคุณคู่กับพ่อ ท่านเป็นบุคคลที่หาได้ยากจริง ๆ ถ้าท่านจากไปเสียแล้ว เราจะหาคนอื่นมาแทนแม่ของเรานั้นไม่ได้ เพราะเรามีแม่อยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น

แม่ยอมทุกข์ยากทุกอย่างเพื่อลูก แม่บางคนแม้ชีวิตของตนก็สละเพื่อลูกได้ แม่บางคนต้องเสียชีวิตเพราะลูก และชีวิตของแม่ทุกคนต้องเสี่ยงเป็นอย่างมากเมื่อคลอดลูกแต่ละคน อย่างคุณโยมแม่ของผู้เขียนเองก็ต้องเสียชีวิตไปเพราะคลอดน้องคนสุดท้อง แล้วในโลกนี้ จะมีใครบ้างเล่าที่เสี่ยงชีวิตเพื่อเราและรักเรามากอย่างบริสุทธิ์ใจเท่าแม่ของเรา

อันพ่อแม่ของเรานั้น ไม่ว่าท่านจะเป็นคนเช่นไร หรืออยู่ในฐานะเช่นไร แต่ท่านก็เป็นพ่อแม่ของเราและรักเรามาก ไม่ว่าเราจะตกอยู่ในฐานะเช่นไร เราจะเป็นคนพิกลพิการ

หรืออัปลักษณ์อย่างไร ท่านก็ไม่ทอดทิ้ง และยังรักเราอยู่โดยมิจืดจาง เพราะเราเป็นลูก เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของท่าน ฉะนั้น เราจึงควรรักเคารพและตอบแทนบุญคุณของท่านให้มากเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าท่านจะเป็นคนเช่นไร หรือแม้ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วก็ตาม

หนังสือนี้ ได้รวบรวมขึ้นจากบทความ ๓ เรื่องของผู้เขียน ที่เขียนขึ้นในโอกาสต่าง ๆ กัน คือ บางตอนเป็นปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย บางตอนได้ตัดเอามาจากหนังสือคู่มือจริยธรรม สำหรับชั้นประถมศึกษา บางตอนก็เป็นบทความที่ได้จัดพิมพ์ในหนังสือวันแม่ ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้เคยจัดพิมพ์มาแล้วหลายครั้ง ในโอกาสต่าง ๆ กัน โดยได้รับความสนใจจากท่านผู้อ่านมาก แต่ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก้ไขเพิ่มเติมบ้าง เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้มอบให้สภาการศึกษามหามกุฏ-ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ ด้วยหวังว่า หนังสือนี้จะได้เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวมเพิ่มขึ้น

หวังว่า หนังสือนี้จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ท่านผู้สนใจเป็นอย่างดี ส่วนดีอันใดของหนังสือนี้ที่จะพึงมี ขอมอบให้แด่แม่ผู้บังเกิดเกล้าทุกคน ขอให้แม่ทุกคนจงได้รับสิ่งที่น่าปรารถนาอันประกอบด้วยธรรม โดยทั่วกัน.

พระศรีวิสุทธิกวี
(พิจิตร ฐิตวณฺโณ)
๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

คณะ ๓ วัดโสมนัสวิหาร
เขตป้อมปราบ ฯ
กรุงเทพ ฯ ๑๐๑๐๐
โทร. ๒๘๑๗๘๔๔

สารบาญ

พระคุณของแม่

ความสำคัญของแม่

คำว่า "แม่" เป็นคำที่มีความหมายและมีความสำคัญมาก เป็นคำที่ไพเราะ ดูดดื่มและชื่นใจสำหรับลูกทุกคน เพราะแม่เป็นผู้มีพระคุณอย่างใหญ่หลวง โดยเป็นผู้ให้ชีวิต ให้ความรัก ให้ทรัพย์สมบัติ ให้ได้รับการศึกษา เป็นผู้เลี้ยงดู และเป็นผู้ใกล้ชิดต่อลูกมากกว่าใครอื่น ทั้งคำว่า "แม่" เป็นคำพูดที่คนเราพูดได้ก่อนกว่าคำอื่นใดในชีวิต

คำแรกที่เด็กพูดได้คือคำว่า "แม่"

เด็กโดยทั่วไป เมื่อสอนพูดใหม่ ๆ จะออกเสียงอักษร "**ม**" ก่อนเสียงในอักษรอื่นใด เช่นว่า มะ ๆ หรือ ม่า ๆ หรือ แมะ ๆ หรือ แม่ ๆ เพราะคำเช่นนี้เป็นคำที่ออกเสียงได้ง่าย โดยไม่ฝืนธรรมชาติของเด็ก และผู้ที่ใกล้ชิดตนที่สุดในวัยทารกก็คือ**แม่** ดังนั้น คำว่า "**แม่**" จึงเป็นคำติดปาก

ได้ง่าย แม้ไม่ต้องฝึก เด็กก็ออกเสียงคำนี้ได้ เพราะอักษร " ม " เป็นเสียงที่ออกได้ง่ายตามธรรมชาติของทารก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนี้ มนุษย์ทั่วโลกที่เรียกแม่ของตนด้วยอักษร " **ม** " ดูเหมือนว่าจะทุกชาติทุกภาษา เช่น

ไทยว่า " **แม่** "

จีนว่า " **มาม้า** "

อังกฤษว่า " **มาเธอร์** "

ฝรั่งเศสว่า " **มาแมร์** "

สันสกฤตและบาลีว่า " **มาตา** "

มาเลเซียว่า " **มะ** "

ฯลฯ

สิ่งที่มีความสำคัญมากมักมีคำว่า " แม่ " นำหน้า

สิ่งใดที่มีความสำคัญมาก ในภาษาไทยเรามักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า " **แม่** " เช่น แม่น้ำ แม่พระธรณี แม่บท แม่พิมพ์ หรือผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นผู้บังคับบัญชา ก็มีคำว่า " **แม่** " นำหน้าเช่นกัน เช่น แม่ทัพ (แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ แม่ทัพภาค) แม่กองงาน แม่กองธรรม แม่

กองบาลี เป็นต้น หรือสิ่งที่ใหญ่และมีอำนาจก็มีคำว่า "**แม่**" นำหน้าเช่นกัน เช่น หัวแม่มือ แม่เหล็ก แม่แรง เป็นต้น

ฉะนั้น คำว่า "**แม่**" จึงหมายถึงบุคคล หรือสิ่งที่มีความสำคัญ มีอำนาจ เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำ เป็นผู้ให้กำเนิด

อนึ่ง แม่เป็นผู้มีพระคุณมาก ลูกจึงเรียกแม่ของตนว่า "**คุณแม่**" ด้วยความสนิทใจ เพราะในภาษาไทยเรานั้น บุคคลที่มีคุณความดีมาก และบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นมาก จะมีคำว่า "**คุณ**" นำหน้าเสมอ เช่นคุณหมอ คุณครู คุณลุง คุณป้า คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย เป็นต้น เพราะคนไทยโดยทั่วไปยกย่องผู้มีพระคุณแก่ตนอย่างสูงเสมอ

ชาติไทยเราเป็นชาติที่เข้าใจลึกซึ้งในคำว่า "**แม่**" มาก ลูกทุกคนจึงเรียกมารดาผู้บังเกิดเกล้าของตนว่า "**แม่**" หรือ "**คุณแม่**"

แม่ทำสิ่งที่ทำได้ยาก

เมื่อว่าตามหลักของธรรมชาติ หรือตามความเป็นจริงที่ปรากฏให้เห็น แม่ชื่อว่าทำสิ่งที่ทำได้ยาก และมีความลำบากกว่าพ่อ ซึ่งพ่อก็ทำให้หรือทำแทนให้ไม่ได้ กล่าวคือ **แม่ต้องมีระดู ต้องอุ้มท้อง และต้องคลอดลูก** ซึ่งเป็นความทุกข์ยาก

ลำบากสำหรับแม่ทุกคน และมีแม่อยู่ไม่น้อยที่ต้องเสียชีวิตเพราะคลอดลูก หรือเพราะเหตุที่มีท้อง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ พระสิริมังคลาจารย์ ซึ่งเป็นพระเถระไทยชาวเชียงใหม่ ผู้แต่งคัมภีร์มงคลทีปนี จึงได้กล่าวไว้ในเรื่องการบำรุงมารดาบิดาว่า **"เตสุ มาตาว ทุกฺกรการิกา – ในพ่อและแม่ทั้งสองนั้น แม่เท่านั้น เป็นผู้ทำกิจที่ทำได้โดยยาก"**

เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสชื่อ **"โสณบัณฑิต"** ได้พรรณนาพระคุณของแม่ไว้อย่างน่าฟัง ดังข้อความที่ปรากฏในโสณนันทชาดก สัตตตินิบาตว่า

"แม่เมื่อหวังผลคือบุตร (ต้องการมีลูก) ย่อมนอบน้อมเทวดา (เพื่อขอลูก) ถามถึงฤกษ์ ฤดูและปี (ว่าลูกเกิดในฤกษ์ไหน ในฤดูไหน ในปีไหน จึงจะมีอายุยืน)

เมื่อแม่เกิดมีระดูแล้ว ก็ย่อมมีการตั้งครรภ์ขึ้น (เกิดมีการแพ้ท้องขึ้น) เพราะเหตุนั้น แม่จึงได้รับขนานนามว่า "โทหฬินี – หญิงแพ้ท้อง"

(แม่เกิดความรักบุตรที่เกิดในท้องของตน) เพราะเหตุนั้น แม่จึงได้รับขนานนามว่า "สุหทา - หญิงมีใจดี"

แม่นั้นถนอมครรภ์หนึ่งปี หรือเกือบปี แล้วจึงคลอด เพราะเหตุนั้น แม่จึงได้รับขนานนามว่า "ชนยนฺตี ชเนนฺตี - หญิงผู้ให้บุตรเกิดมา"

แม่ปลอบโยนบุตรผู้ร้องไห้ ด้วยการให้ดื่มนม ด้วยเพลงขับกล่อม และด้วยเครื่องกกคืออวัยวะ เพราะเหตุนั้น แม่จึงได้รับขนานนามว่า "โตเสนฺตี - ผู้ให้บุตรยินดี หรือผู้ปลอบโยน"

แต่นั้น เมื่อลมและแดดกล้า แม่ก็มีความห่วงใจคอยดูแลบุตรผู้ยังเป็นทารก ไร้เดียงสา เพราะเหตุนั้น แม่จึงได้รับขนานนามว่า "โปเสนฺตี - ผู้เลี้ยงดู"

ทรัพย์สมบัติของแม่และของพ่ออันใดที่มีอยู่ แม่ย่อมคุ้มครองรักษาทรัพย์สมบัติทั้งสองส่วนนั้น ด้วยหวังว่า "ทรัพย์สมบัติทั้งหมดนี้ ควรเป็นของลูกเรา"

แม่เมื่อสั่งสอนอบรมลูกว่า "ลูก ควรทำอย่างนี้ ลูก ไม่ควรทำอย่างโน้น" เป็นต้น ย่อมเดือดร้อน (เหนื่อยปาก)

เมื่อลูกโตเป็นหนุ่มแล้ว แม่รู้ว่า ลูกประพฤติผิด ด้วยการมัวเมาในภรรยาของคนอื่น ในเวลาค่ำ แม้เวลาเย็นแล้ว ก็ยังไม่ยอมกลับบ้าน แม่ย่อมเดือดร้อน (ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ เป็นห่วง) ด้วยประการฉะนี้"

จากข้อความในโสณนันทชาดกข้างต้นนี้ ชี้ให้เห็นชัดว่า พระพุทธศาสนายกย่องพระคุณของแม่ไว้มากเพียงไร และแม่ชื่อว่าทำสิ่งที่ทำได้โดยยาก ด้วยเหตุนี้เอง พระเถระไทยรูปหนึ่งจึงได้พรรณนาพระคุณของแม่ ด้วยบทกลอนที่จับใจและตรงตามความเป็นจริงไว้ว่า

พระคุณแม่เริ่มแต่ปฏิสนธิ์
แม่จะทนอุ้มท้องเหมือนครองไข้
จะลุกนั่งไม่ถนัดอึดอัดใจ
จนลูกได้ย่างเข้าเก้าเดือนปลาย
แม่เจ็บปวดรวดร้าวถึงคราวคลอด
เจ็บตลอดกายาน่าใจหาย

ต้องล้มหมอนนอนซมระทมกาย
เสี่ยงความตายแต่ละครั้งหลั่งเลือดนอง
ถึงคราวคลอดออกมาเป็นทารก
แม่กอดกกกล่อมไกวมิให้หมอง
ป้อนข้าวน้ำนมสรรพประคับประคอง
รื้นยุงป้องปัดให้มิไต่ตอม

ยามลูกป่วยช่วยรักษาป้อนยาหยูก
ความรักลูกยิ่งชีวิตจิตถนอม
อดหลับนอนค่อนรุ่งยุงมันตอม
เพราะแม่พร้อมใจพลีชีวิตตน
สอนลูกน้อยยืนนั่งเดินตั้งไข่
สอนให้ลูกมีสำเนียงเสียงเรียกขาน
เสียงพ่อจ๊ะแม่จ๋าน่าขันบาน
ลูกคืบคลานเดินวิ่งยิ่งยินดี
หมั่นอบรมบ่มนิสัยแต่วัยย่อม
ให้เพียบพร้อมมารยาทเสริมศักดิ์ศรี
ลูกดื้อดึงถือทิฐิไม่เข้าที
ถึงเฆี่ยนตีท่านก็ยังหลั่งน้ำตา

ลูกได้ดีท่านนี้พลอยมีสุข
ลูกมีทุกข์ใจเพียรคอยเยี่ยนเยี่ยม
ลูกยากเข็ญใจใครจะเทียม
ท่านพลอยเตรียมตรอมเข็ญเป็นทุกข์ตาม
แม้ลูกตนชั่วช้าสาระพัด
สังคมตัดสะบั้นพากันหยาม
ท่านก็รู้อยู่ว่าลูกข้าทราม
แต่ด้วยความอาลัยตัดไม่ลง
รักใดไหนจะเท่าแม่รักลูก
เผ่าพันผูกห่วงใยใจพะวง
อันรักอื่นหมื่นแสนแม้นมั่นคง
ไม่ดำรงจีรังดังแม่รัก.

แม่เป็นผู้มีพระคุณสูงสุด

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาบางคัมภีร์ ดูเหมือนว่าจะยกย่องแม่ว่ามีพระคุณมากกว่าพ่อ ดังข้อความในโสณนันทชาดกตอนหนึ่ง ในเมื่อแม่ของดาบสทั้งสอง ได้พูดขอร้องโสณบัณฑิตให้นันทดาบสผู้น้องได้ปรนนิบัติเลี้ยงดูแม่บ้าง เพราะโสณบัณฑิตได้มีโอกาสเลี้ยงดูแม่มานานแล้ว โดย

โสณบัณฑิตได้กล่าวกับนันทดาบสว่า "นันทะ ส่วนอันเลิศที่สุด (คือแม่) เธอได้แล้ว เธอพึงเป็นผู้ไม่ประมาทปรนนิบัติแม่เถิด" เมื่อจะประกาศคุณของแม่ โสณบัณฑิตจึงได้กล่าวกับนันทดาบสต่อไปว่า

"ดูก่อนฤษี (นันทะ) แม่เป็นผู้เอ็นดู เป็นที่พึ่ง ให้น้ำนมแก่เราทั้งสองมาก่อน และเป็นมรรคา (ทาง) แห่งโลกสวรรค์ แม่ย่อมเลือกเธอ

ดูก่อนฤษี (นันทะ) แม่ให้น้ำนมเรามาก่อนเป็นผู้คุ้มครอง เป็นผู้ประกอบด้วยบุญ เป็นมรรคาแห่งโลกสวรรค์ แม่ย่อมเลือกเธอ"

แม่คือพระในเรือน

แม่เป็นผู้ให้ความรัก ความอบอุ่น เป็นผู้คุ้มครอง ทำให้ลูกทุกคนรู้สึกอุ่นใจเมื่ออยู่ใกล้แม่ เพราะแม่เป็นมิตรที่แท้จริง ไม่มีทางเป็นศัตรูกับลูกได้เลย ไม่ว่าในยามสุข หรือยามทุกข์ ไม่ว่าลูกจะผิดเพียงไร แม่ก็ให้อภัยเสมอ แม่เป็นที่ปรึกษาที่ดี และเป็นที่ไว้วางใจสำหรับลูกเสมอ แม่จึงเป็นพระในเรือน บ้านเรือนที่ขาดแม่เหมือนบ้านที่ไม่มีพระบูชา แต่ถ้าบ้านใดมีแม่ บ้านนั้นเหมือนมีพระสำหรับเป็นที่บูชาแห่งตน

เป็นความอุ่นใจของลูกเมื่อพบหน้าแม่ เพราะแม่เป็นมิตรใน เรือนอย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า " **มาตา มิตฺตํ สเก ฆเร – แม่เป็นมิตรในเรือน** " ทั้งนี้ก็เพราะว่า แม่เป็น แม่พระและเป็นมิตรที่แท้จริงของลูกทุกคน

แม่ปากร้ายใจดี

แม่ทุกคน ย่อมมีความรักลูกของตนมาก แม้บางคราว ท่านจะพูดจาหยาบคาย หรือด่าว่าลูกไปบ้าง เพราะความโกรธ ฉุนเฉียวที่ลูกประพฤติเสียหาย หรือไม่เชื่อฟัง เป็นต้น แต่ก็ เป็นไปชั่วขณะเท่านั้น โดยใจจริงของแม่แล้วไม่อยากให้ลูก เดือดร้อนเลยแม้แต่นิดเดียว เพราะหากลูกเดือดร้อนได้รับ อันตรายจริง ๆ ใจของแม่ก็เหมือนจะแตกสลาย

มีเรื่องเล่ากันมาว่า เด็กชายคนหนึ่ง เป็นเด็กหัวดื้อ วันหนึ่ง เขาต้องการไปเที่ยวป่า จึงไปขออนุญาตแม่ แต่แม่ ของเขาไม่อนุญาตให้เขาไป เพราะเกรงว่าลูกจะได้รับอันตราย เนื่องจากป่ามีภัยมาก เขาไม่ยอมเชื่อคำห้ามของแม่ จึงได้เดิน ออกจากบ้านไป แม่น้อยใจที่ลูกไม่เชื่อฟัง และเมื่อไม่อาจจะ ให้ลูกกลับมาได้ จึงได้ด่าไปว่า " **ขอให้แม่ควายดุ จงไล่ ตามมัน** "

ครั้นแล้ว เมื่อเด็กชายคนนั้น เข้าไปถึงราวป่าใหญ่ เขาก็ได้เผชิญหน้ากับแม่ควายดุเข้าจริง ๆ แม่ควายตัวนั้นทำท่าจะเข้ามาไล่ขวิด ทำร้าย เหมือนอย่างที่แม่แช่งไว้ เด็กชายคนนั้นก็ตกใจกลัวตัวสั่น ครั้นจะวิ่งหนีก็ไม่มีทางพ้นได้ พลางคิดขึ้นมาในใจทันทีว่า ปกติ แม่นั้นปากร้าย แต่ใจดี แม่คงด่าแช่งไปอย่างนั้นเอง แต่ใจของแม่คงจะไม่มุ่งให้เราได้รับอันตราย

ดังนั้น เด็กชายคนนั้น จึงตั้งสัจอธิษฐานว่า "**คุณแม่ของฉันพูดเรื่องใด ด้วยปากเท่านั้น แต่ใจไม่ได้คิดให้เป็นอย่างนั้น ขอเรื่องนั้นจงอย่าได้เกิดขึ้น แต่ถ้าคุณแม่ของฉันพูดเรื่องใดด้วยจิตใจที่แท้จริงของท่านแล้ว ขอให้เรื่องนั้นจงเกิดมีขึ้น**" เมื่อเด็กนั้นอธิษฐานจบลง แม่ควายดุตัวนั้นก็หยุดอยู่กับที่ เหมือนกับถูกเขาผูกไว้ในที่นั้นเอง เด็กชายนั้นก็ได้พ้นจากอันตราย ได้กลับบ้านด้วยความปลอดภัย

จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า แม่นั้นมีจิตใจอ่อนโยนต่อลูกทุกคน แม้จะพูดคำหยาบกับลูกบ้างในบางคราว แต่ที่จริงแล้วท่านเป็นคนปากร้าย แต่ใจดีนั่นเอง เช่นบางคราว แม่อาจจะพูดสาปแช่งลูกบางคนว่า "ขอให้พวกโจรสับมันให้เป็นท่อนเล็กท่อนน้อย" แต่ที่จริงแล้ว ท่านไม่ต้องการแม้แต่ให้กลีบดอกบัวตกลงบนหัวลูกของท่าน ฉะนั้น ลูกทุกคนจึงไม่ควรถือ

โกรธ ในเมื่อถูกพ่อแม่ด่าว่าบ้างในบางคราว ที่พูดไปเช่นนั้นก็เพราะท่านปรารถนาดีต่อลูกของท่านต่างหาก ลูกจึงควรรู้ใจที่แท้จริงของพ่อแม่

คำขอร้องของแม่มีน้ำหนักมาก

เนื่องจากแม่เป็นผู้มีอุปการคุณมาก จึงเป็นที่เคารพอย่างสูงของลูก ๆ ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชาวพุทธ ฉะนั้นเมื่อแม่ขอร้องให้ทำอะไรที่แม่ต้องการ หรือไม่ให้ทำอะไรที่แม่ไม่ต้องการ ลูกส่วนใหญ่จึงมักทำตาม แม้บางคราวตนจะไม่พอใจก็ตาม ในบางครั้งลูกจะมีความโกรธ ในเมื่อไม่พอใจต่อใครอื่น หรือต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่เมื่อเห็นหน้าแม่ หรือเมื่อแม่ขอร้อง ลูกส่วนใหญ่มักยอมตามคำขอร้องของแม่ ไม่ว่าผู้นั้นจะมีอิทธิพลหรืออำนาจวาสนาเพียงไร เช่นเป็นถึงพระราชาหรือจอมทัพก็ตาม เมื่อแม่ขอร้องก็มักจะยอมตามด้วยดี เพื่อแม่ผู้บังเกิดเกล้า

ลูกบางคนไม่อยากบวช เพราะไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่เมื่อแม่ต้องการให้บวชก็ต้องบวชให้แม่ ด้วยความรักเคารพและกตัญญูต่อท่าน แม้ในเรื่องของการครองเรือน เมื่อคู่ครองที่แม่เลือกให้แล้ว แม้ตนเองจะยังไม่ชอบก็ต้อง

ยอม เพราะความรักเคารพและเชื่อมั่นในแม่นั่นเอง ยิ่งคำสั่งของแม่อันใดเมื่อจวนจะสิ้นใจ ลูกจะเชื่อคำสั่งนั้นเป็นอย่างมาก เพราะคำขอร้องและคำสั่งของแม่มีน้ำหนักมากนั่นเอง และเพราะถือว่าแม่ทำทุกอย่างด้วยความหวังดีต่อลูกทั้งสิ้น

เมื่อป่วยหนักมักคิดถึงแม่

คนเราโดยทั่วไป บางคราวอาจจะลืมคิดถึงแม่ไปบ้าง เพราะความเพลิดเพลินในการเล่น หรือมักยุ่งอยู่กับการงาน หรือต้องมีภาระในการเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น แต่เมื่อถึงคราวที่ตนเองถึงกับป่วยหนัก ลูกทุกคนมักคิดถึงแม่มากในยามนี้ เพราะเมื่อสมัยที่ตนเป็นเด็กอยู่นั้น เมื่อป่วยเจ็บทีไรก็มักจะเห็นแต่หน้าแม่ที่คอยปรนนิบัติรักษาเฝ้าดูอยู่ด้วยความเป็นห่วง ถึงกับอดหลับอดนอน แม่คอยปลอบโยนเฝ้าเอาใจ คอยป้อนข้าวน้ำคอยให้ยา คอยช่วยเหลือทุกอย่างเมื่อลูกป่วยเจ็บ แม่จึงเป็นที่พึ่งได้เสมอในยามยาก แม้ลูกจะมีรูปร่างอัปลักษณ์อย่างไร แม่ก็ยังรัก ความรักของแม่จึงเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ฉะนั้น เมื่อตนป่วยหนัก ลูกส่วนใหญ่จึงคิดถึงแม่มาก

วันเกิดของลูกเสมือนวันตายของแม่

กว่าจะคลอดลูกมาได้แต่ละคน แม่ต้องผ่านความลำบากและเจ็บปวดมาอย่างมาก ทั้งต้องเสียเลือดไปมาก แม่บางคนถึงกับป่วยหนักปางตาย เพราะเจ็บไข้ประเภทเลือด และมีแม่จำนวนไม่น้อยที่ต้องตายเพราะคลอดลูก ฉะนั้น วันที่เราเกิดมาจึงเสมือนวันตายของแม่เรา ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีคนจำนวนไม่น้อยที่ทำบุญวันเกิดของตนในวันตายของแม่ หรือแม้จะทำบุญตรงกับวันเกิดของตนก็อุทิศส่วนกุศลไปให้แม่ของตนทุกครั้งถ้าหากว่าท่านล่วงลับไปแล้ว แต่ถ้ายังมีชีวิตอยู่ ก็มักจะนำเสื้อผ้าของกิน และของที่ระลึกอื่น ๆ เท่าที่จะหาได้ไปมอบให้แม่ของตน เพราะการที่เราได้เกิดมาก็เพราะแม่ ซึ่งต้องผ่าอันตรายมากที่สุด ในการเกิดลูกแต่ละคน ฉะนั้น ใครก็ตามที่ทำบุญหรือจัดงานวันเกิดของตน ก็จงคิดถึงแม่ผู้บังเกิดเกล้าให้มากเพราะวันที่เราเกิดเสมือนเป็นวันตายของแม่เรา

หญิงที่สุดบูชาคือแม่

ชายบางคนอาจจะเกลียดผู้หญิง เพราะไม่ชอบใจการกระทำของผู้หญิงบางคน หรือเพราะถูกหญิงบางคนหักหลังหลอกลวงหรือนอกใจ จนถึงกับบางคนเหมือนจะเกลียดผู้หญิง

ทุกคนในโลก แต่เมื่อคิดถึงหญิงที่เป็นแม่แล้วทุกคนต้องยกเว้นให้ ต้องยอมสยบให้สิ้น ไม่กล้ากล่าวร้ายหรือดูหมิ่น เพราะพระคุณของแม่นั้นมากล้นเหลือคณนา เกินกว่าที่จะดูถูกกล่าวร้ายได้ แม้คนเราจะรักชายหรือหญิงอื่นใดว่าเป็นที่สุดบูชาในโลก ก็ไม่เกินกว่าแม่ไปได้ **เพราะหญิงที่สุดบูชาอย่างแท้จริงก็คือแม่**

แม่มีพระคุณคู่กับพ่อ

เนื่องจากคนเราเกิดมา ต้องอาศัยพ่อและแม่เป็นผู้ให้กำเนิด จะมีแต่แม่อย่างเดียวนั้นไม่ได้ เพราะสายเลือดส่วนหนึ่งมาจากพ่อ สายเลือดส่วนหนึ่งมาจากแม่ ท่านทั้งสองจึงเป็นผู้มีอุปการคุณคู่กัน และเป็นผู้มีพระคุณอย่างสูงสุดต่อลูกทุกคน ฉะนั้น การพูดถึงพระคุณของแม่ ถ้าจะให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว ก็จำต้องพูดถึงพระคุณของพ่อด้วย

ดังนั้น ต่อไปนี้จะได้พูดถึงพระคุณของพ่อและแม่ทั้งสองควบคู่กันไป ว่าลูกควรปฏิบัติบำรุงเลี้ยงท่านอย่างไร จึงจะสมกับที่ท่านมีพระคุณอย่างสูงต่อลูกทุกคน และจึงจะชื่อได้ว่าได้สร้างมงคลอย่างสูงสุดให้แก่ชีวิตของตน ตามหลักพระพุทธศาสนา

การบำรุงเลี้ยงพ่อแม่

ประเทศต่าง ๆ ที่เจริญแล้วในโลก ล้วนแต่มีวัฒนธรรมอันดีงามประจำชาติของตนทั้งสิ้น ไม่ว่าประเทศนั้นจะอยู่ในส่วนใดของโลก สำหรับชาติไทยเราก็มีวัฒนธรรมและระเบียบอันดีงามอยู่หลายประการ เช่น **ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้าง ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพต่อผู้ใหญ่ และการบำรุงเลี้ยงพ่อแม่ เป็นต้น** แต่ในที่นี้ จะพูดถึง **การบำรุงเลี้ยงพ่อแม่** ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ประชาชนชาวไทย เป็นวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม ที่คนไทยควรทราบ ซึ่งลูกหลานไทยทุกคนควรรักษาและเทิดทูนไว้ให้คงอยู่กับชาติไทยของเราต่อไป เพราะการบำรุงเลี้ยงพ่อแม่นี้ เป็นเหตุให้เกิดความสงบสุขและความอุ่นใจ ทั้งแก่ลูกและพ่อแม่ ทั้งก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมโดยส่วนรวมด้วย

ชาวต่างประเทศที่มาเยือนเมืองไทยหรือมาอยู่ในเมืองไทยได้พบเห็นวัฒนธรรมอันดีงามนี้ของคนไทย หรือผู้ที่ไม่เคยมาเยือนเมืองไทย แต่ได้ทราบถึงคุณธรรมอันดีงาม คือการเลี้ยงพ่อแม่และการปฏิบัติต่อพ่อแม่ของคนไทยแล้ว พวกเขาต่างพา

กันรู้สึกประทับใจ ชื่นชมยินดี และอยากจะให้คุณธรรมเช่นนี้ที่ยังไม่ค่อยมีในประเทศของตน ได้เกิดมีปฏิบัติกันแพร่หลายในประเทศของตนด้วย โดยเฉพาะในหมู่ประเทศทางซีกโลกตะวันตก

ด้วยเหตุนี้เอง แม้องค์การสหประชาชาติก็ได้เห็นความสำคัญของคุณธรรมข้อนี้ เพราะในหลายส่วนของโลก คนแก่หรือคนสูงอายุเป็นจำนวนมากขาดความอบอุ่น ต้องช่วยเหลือตนเอง แม้ในยามที่ป่วยไข้หรือในยามที่แก่เฒ่า เพราะไม่มีบุตรหลานคอยดูแลเลี้ยงดู ผู้ที่เลี้ยงตนเองไม่ได้ก็ต้องตกเป็นภาระของรัฐบาลในประเทศนั้น ๆ ต้องช่วยเหลือปีละมาก ๆ แต่พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ มีน้อยในหมู่ประเทศแถบตะวันออก เช่นประเทศไทย เป็นต้น องค์การสหประชาชาติได้กล่าวสรรเสริญยกย่องประเทศที่มีวัฒนธรรมเลี้ยงดูพ่อแม่ของตน ซ้ำยังขอร้องประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวตะวันตกให้ถือเอาอย่างด้วย เพราะชาวตะวันตกนั้น บุตรธิดาจะอยู่กับพ่อแม่ก็ต่อเมื่อยังไม่มีครอบครัวเท่านั้น เมื่อเขามีครอบครัวแล้วก็แยกตัวออกไปจนหมดสิ้น ไม่มีลูกคนใดอยู่กับพ่อแม่เหมือนคนไทยเรา จนเหลือแต่พ่อแม่สองตายายต้องช่วยเหลือตัวเองแม้กระทั่งถึงเวลาแก่เฒ่า เพราะวัฒนธรรมของเขาเป็นอย่างนั้น พวกลูก ๆ จะมาเยี่ยมเยียนก็

เฉพาะในวันสำคัญ เช่น วันคริสต์มาส หรือวันขึ้นปีใหม่ เท่านั้น ฉะนั้น คนแก่ในประเทศตะวันตกโดยทั่วไปจึงรู้สึกว้าเหว่ ขาดความอบอุ่น โดยเฉพาะในยามป่วยไข้หรือชรามาก หรือเมื่อคนใดคนหนึ่งตายไปต้องอยู่คนเดียว คนที่ร่ำรวยก็อาจจะพอสบายหน่อย เพราะอาจจะจ้างคนอื่นมาช่วยทำงานบางอย่างให้ได้ แต่คนที่ไม่มีเงินทองมาก ต้องช่วยเหลือตนเองทุกอย่าง เช่นต้องทำกับข้าวเอง และต้องจ่ายตลาดเองเป็นต้น จึงตกอยู่ในฐานะลำบาก ต้องพึ่งตนเองอยู่ตลอดเวลา

ข้าพเจ้าได้รับทราบจากคนไทยที่อยู่ในกรุงวอชิงตัน นครหลวงของสหรัฐเล่าให้ฟังว่า "ใกล้ ๆ กับวัดไทยกรุงวอชิงตันนั้น ได้มีหญิงชราชาวอเมริกันคนหนึ่งอายุ ๗๕ ปีแล้ว อยู่คนเดียว ต้องจ่ายตลาดเอง ทั้ง ๆ ที่ลูกชายของนางก็อยู่ในกรุงวอชิงตันแถบนั้นเอง แต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน เพราะเป็นธรรมเนียมของชาวตะวันตกอย่างนั้นเอง" ข้าพเจ้าได้ถามว่า "ในกรณีที่คนแก่อยู่คนเดียวเช่นนั้น ถ้าหากเจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้หรือตายไป ใครจะรู้" ก็ได้รับคำตอบว่า "ส่วนมาก คนส่งนมจะทราบ เพราะมีคนมาส่งนมเป็นประจำทุกวัน ๆ โดยวางไว้ที่ประตูหน้าบ้าน ถ้าหากถึง ๒-๓ วันแล้ว นมยังวางอยู่ที่เดิมยังไม่มีใครเอาไปก็แสดงว่า เจ้าของบ้านคงป่วยหรือมีอันเป็นไป

อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เขาจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ เมื่อเจ้า-หน้าที่เข้าไปในบ้าน ก็มักจะพบว่าเจ้าของบ้านกำลังประสบอันตราย เช่นป่วยหนัก เป็นต้น หรือบางรายก็ตายไปแล้ว" ข้าพเจ้าฟังแล้วก็รู้สึกสลดใจ และไม่อยากให้สภาพการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในชาติของเรา เพราะตามความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าประเทศใดก็ตาม ถ้าลูกไม่เลี้ยงพ่อแม่ของตนในยามที่ท่านแก่เฒ่าแล้ว คนแก่ก็จะขาดความอบอุ่นและก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมต้องตกเป็นภาระของรัฐบาลที่จะต้องใช้จ่ายงบประมาณด้าน-สวัสดิการแก่คนชรามากขึ้น

แต่เป็นที่น่าภาคภูมิใจที่เมืองไทยเราไม่เป็นเช่นนั้น เพราะในเมืองไทยเรานั้น แม้ลูกจะมีครอบครัวไปแล้ว พ่อแม่ก็ต้องอยู่กับลูกคนใดคนหนึ่ง และโดยทั่วไปแล้ว ลูก ๆ ก็ยังให้ความเคารพนับถือ เชื่อฟังอย่างสูงต่อพ่อแม่ของตนอยู่ ลูก ๆ ที่แยกครอบครัวออกไปแล้ว ก็ยังไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนพ่อแม่ของตนอยู่เสมอ ส่งเสียท่านตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องเลี้ยงดูท่าน เมื่อถึงวันสำคัญเช่นวันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ ลูก ๆ ก็จะพาหลานมาเยี่ยมเยียนพ่อแม่ พร้อมทั้งเอาเสื้อผ้าอาหารมาให้ท่าน ขอศีลขอพรจากท่าน ทำให้เกิดความสงบสุข ความอุ่นใจ ทั้งแก่พ่อแม่

และลูก ๆ นี้เป็นวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทยที่เราควรภูมิใจและรักษาไว้ตลอดไป คุณธรรมเหล่านี้ คนไทยได้มาจากไหน ตอบได้เลยว่าได้มาจากพุทธศาสนา เพราะพุทธ-ศาสนาถือว่า **"ผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องในพ่อแม่ของตน ย่อมมีความสุขความเจริญ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติผิดในท่านทั้งสอง ย่อมมีแต่ความทุกข์ความเสื่อม"** และชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนามานาน ทำให้เป็นคนมีอุปนิสัยเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน และกตัญญูกตเวที เป็นต้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในมงคล-สูตร มงคลข้อที่ ๑๑ ว่า **"มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ แปลความว่า การบำรุงเลี้ยงพ่อแม่เป็นมงคลอย่างสูงสุด คือเป็นความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก"**

แต่เป็นที่น่าสลดใจ ที่มีบุคคลบางคนเห็นว่า พ่อแม่ไม่มีบุญคุณ โดยเขาหาข้ออ้างไปต่าง ๆ นานา ตามความเข้าใจผิดของตน แล้วไม่เชื่อฟัง ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ บางคนก็ประพฤติตนเป็นคนเกะกะเกเร เป็นอันธพาล ทำให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อน บางคนถึงกับทำร้ายหรือฆ่าพ่อแม่ของตนเองก็มี คนที่ประพฤติตนเช่นนี้เป็นอัปมงคล ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต แม้จะมีความเจริญก้าวหน้าบ้าง ก็จะต้องเสื่อมในที่สุด เพราะเหตุที่ปฏิบัติผิดในพ่อแม่ของตน

พระคุณของพ่อแม่

พ่อแม่มีพระคุณอย่างไร ? เราจะตอบแทนอุปการคุณของท่านได้อย่างไรจึงจะถูกต้อง ? ปัญหาข้อนี้เป็นประเด็นสำคัญที่จะนำมากล่าวในที่นี้ พ่อแม่มีอุปการคุณมากเหลือที่จะคณนานับ นับตั้งแต่ท่านให้กำเนิดเรามาเลี้ยงดูเรามาจนเติบใหญ่ และท่านยังมีอุปการคุณอย่างอื่นอีกมากต่อลูกของตน ซึ่งจะนำมากล่าวในที่นี้เพียง ๘ ประการ คือ

๑. *ท่านปรารถนาจะมีลูก*
๒. *ท่านเป็นผู้ให้กำเนิด*
๓. *ท่านเป็นผู้เลี้ยงดู*
๔. *ท่านเป็นผู้ชี้โลกนี้ให้แก่ลูก*
๕. *ท่านเป็นพระพรหม*
๖. *ท่านเป็นบุพเทพ*
๗. *ท่านเป็นบุพพาจารย์*
๘. *ท่านเป็นอาหุเนยยบุคคล*

คุณสมบัติของพ่อแม่ทั้ง ๘ ประการนี้ ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นคุณของท่านทั้งสองเด่นชัดขึ้น

ท่านปรารถนาจะมีลูก คือ สามีภรรยาคู่ใดก็ตามเมื่อแต่งงานอยู่กินกันแล้ว ก็หวังจะมีลูกคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนสำหรับเป็นความอุ่นใจของตนและสำหรับสืบสกุล และความมุ่งหวังอย่างอื่น ๆ ตามที่ตนตั้งไว้ เช่นต้องการจะให้ลูกของตนได้ช่วยรักษาชาติ ศาสนา และสิ่งที่ตนหวงแหน เป็นต้น แต่ถ้าหากอยู่กินกันหลายปีแล้ว ไม่อาจจะมีลูกแม้คนเดียวได้เลยสามีภรรยาคู่นั้นจะไม่มีความสบายใจเพราะต้องการจะมีลูก บางรายถึงกับไปปรึกษาแพทย์ ถ้ายังไม่มีลูกอีก บางคนก็ไปขอลูกต่อพระพุทธรูป หรือเทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเห็นว่าจะให้ลูกแก่ตนได้ ถ้ายังไม่ได้อีก สามีภรรยาบางคู่ได้ไปขอลูกคนอื่นเขามาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม แต่บางคู่ถึงกับหย่าขาดกันเลยก็มีเพราะไม่อาจจะมีลูกด้วยกันได้ นี้แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่นั้นต้องการมีลูกจึงพยายามขวนขวายต่าง ๆ เพื่อให้มีลูก ไม่ใช่เราเกิดมาโดยที่ท่านไม่ปรารถนาอย่างที่บุคคลบางคนเข้าใจ แม้เมื่อท่านทั้งสองทราบว่าลูกกำลังอยู่ในครรภ์ ตนเองกำลังจะมีลูกโดยทั่วไปแล้ว ท่านทั้งสองจะดีใจที่ตนเองจะมีลูก พ่อไม่ให้แม่ทำงานหนัก พยายามเอาใจแม่ ฝ่ายแม่เล่าก็พยายามรักษาตัวอย่างดีที่สุด เพื่อให้ลูกที่อยู่ในครรภ์ได้ปลอดภัยและมีสุขภาพดีเมื่อคลอดออกมา นี้คือความปรารถนาของพ่อแม่ที่จะมีต่อลูก

ท่านเป็นผู้ให้กำเนิด ข้อนี้ทุกคนย่อมเห็นชัด เพราะเราทุกคนเป็นผู้แบ่งภาคออกมาจากพ่อแม่ของตน คือ สายเลือดส่วนหนึ่งมาจากพ่อ สายเลือดส่วนหนึ่งมาจากแม่ เราแต่ละคนจึงมีรูปร่าง หน้าตา และผิวพรรณบางส่วนเหมือนพ่อ บางส่วนเหมือนแม่ ท่านทั้งสองจึงรักลูกทุกคนมาก บางคนถึงกับสามารถตายแทนลูกได้ เพราะลูกทุกคนเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของท่าน ฉะนั้น พ่อแม่ท่านจึงเรียกว่า "ชนก ชนนี แปลว่าผู้ให้กำเนิด หรือผู้บังเกิดเกล้า" บุญคุณของท่านทั้งสองในข้อที่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดนี้เห็นชัดมาก ทุกคนไม่อาจจะปฏิเสธได้ พ่อแม่บางคน เมื่อให้กำเนิดลูกแล้ว อาจจะตายจากไปเสียก่อน หรือไม่มีโอกาสจะเลี้ยงลูกของตนได้ เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม แต่การที่ท่านทั้งสองเป็นผู้ให้กำเนิดนี้ ถือกันว่าเป็นพระคุณสำคัญมากข้อหนึ่ง

ท่านเป็นผู้เลี้ยงดู คือ เมื่อลูกคลอดออกมาแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ทุกคนที่จะเลี้ยงดูจนเติบใหญ่จนสามารถเลี้ยงตนเองได้ และท่านทั้งสองก็ถนอมเลี้ยงดูลูกทุกคนด้วยความเต็มใจยิ่ง แม้จะมีความทุกข์และเหน็ดเหนื่อยเพียงไรก็ยอมทนได้เพื่อลูก คนเราส่วนมากเมื่อยังไม่มีลูก ก็มักจะวาดโครงการ

เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิตของตนไปต่าง ๆ ตามที่ตนได้ใฝ่ฝันไว้ แต่เมื่อมีลูกแล้วก็มักจะทุ่มเทชีวิตจิตใจทั้งหมดไปที่ความสุขความเจริญของลูก แม้ทรัพย์สินสมบัติที่ตนเองมีอยู่และแสวงหามาได้ด้วยความลำบากก็เพื่อลูกของตน นี้เป็นบุญคุณข้อที่สามของท่าน

ท่านเป็นผู้ชี้โลกนี้ให้แก่ลูก คือ เมื่อเราถือกำเนิดในครรภ์แม่นั้น ถ้าท่านทั้งสองไม่ชอบใจไม่พอใจให้เราเกิดมา ท่านก็อาจให้แม่กินยาทำลายครรภ์เสียก็ได้ หรือเมื่อโตขึ้นในครรภ์แม้เพียง ๒–๓ เดือน ก็อาจจะถูกทำแท้งให้ตายเสียก็ได้ หรือแม้เมื่อคลอดออกมาใหม่ ๆ เมื่อท่านไม่ชอบใจให้เรามีชีวิตอยู่ในโลก ก็อาจจะบีบจมูกบีดปาก หรือทำให้ตายด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็อาจจะตายไปในช่วงนั้น ๆ ก็ได้ แต่ที่เราไม่ตาย อยู่มาได้จนถึงได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ ก็เพราะท่านทั้งสองเอ็นดู เลี้ยงดูเราไว้ เราจึงได้เห็นโลกนี้ ได้มีชีวิตอยู่ และได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นต้น ท่านทั้งสองจึงเท่ากับว่าเป็นผู้ชี้โลกนี้ให้แก่เรา

ท่านเป็นพระพรหม คือ พ่อแม่มีคุณธรรมเหมือนกับพระพรหมอยู่ ๔ ประการ คือ **เมตตา กรุณา มุทิตา** และ **อุเบกขา** ซึ่งเรียกว่า "**พรหมวิหารธรรม**" แปลว่า "**ธรรม**

เป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระพรหม" เพราะพระพรหมผู้สถิตอยู่บนชั้นพรหมโลกนั้น ท่านมีคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ต่อสัตว์โลกทั้งปวงเหมือนกันหมด คือ ท่าน**มีเมตตา** ปรารถนาจะให้ทุกคนมีความสุข **มีกรุณา** สงสารต้องการให้ทุกคนพ้นจากความทุกข์ **มีมุทิตา** พลอยยินดีเมื่อเห็นสัตว์โลกได้ดีมีความสุข และ**มีอุเบกขา** ไม่ดีใจ ไม่เสียใจในเมื่อสัตว์โลกถึงความวิบัติเดือดร้อน อันตนไม่อาจช่วยเหลือได้ พ่อแม่ก็เช่นเดียวกัน คือท่านทั้งสองมีพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ต่อลูกทุกคน **มีเมตตา** ปรารถนาจะให้ลูกทุกคนมีความสุข ความเจริญ **มีกรุณา** สงสารต้องการจะให้ลูกที่มีทุกข์พ้นจากความทุกข์ **มีมุทิตา** แสดงความยินดีด้วยความจริงใจเมื่อลูกของตนได้ดีมีความสุข และ **มี-อุเบกขา** วางเฉยได้ ไม่ต้องขวนขวายกังวลในเมื่อทราบว่า ลูกของตนเติบใหญ่มีการมีงานทำ เลี้ยงตัวได้แล้ว หรือมีครอบครัวเป็นหลักฐานแล้ว ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกพ่อแม่ "**เป็นพระพรหม หรือเป็นพระในเรือนของลูก**"

ท่านเป็นบุพเทพ คือ พ่อแม่เป็นเทพองค์แรกของลูก ก็เพราะท่านทั้งสองเป็นผู้มีอุปการะก่อนกว่าเทพเหล่าอื่น ท่านไม่คำนึงถึงความผิดที่ลูกกระทำต่อท่าน ท่านให้อภัยเสมอ และ

หวังความสุขความเจริญแก่ลูกโดยส่วนเดียวเหมือนวิสุทธิเทพคือพระอรหันต์ ไม่คำนึงถึงความผิดที่คนพาลประพฤติผิดในท่าน ท่านหวังความเจริญแก่พวกเขาโดยส่วนเดียว

ท่านเป็นบุพพาจารย์ คือโดยทั่วไปแล้ว ท่านทั้งสองเป็นคนแรกที่สอนลูกให้รู้จักสิ่งต่าง ๆ โดยสอนมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ เช่นสอนว่า "จงยืนอย่างนี้ นั่งอย่างนี้ เดินอย่างนี้ นี้เรียกว่าปาก" เป็นต้น และสอนว่า "คนนี้เรียกว่าพ่อ คนนี้เรียกว่าลุง สิ่งเหล่านี้ควรทำ สิ่งเหล่านี้ไม่ควรทำ" เป็นต้น ต่อมาภายหลัง อาจารย์อื่น ๆ จึงให้การศึกษาในชั้นอนุบาล ชั้นประถม ชั้นมัธยม และชั้นอุดมศึกษา พ่อแม่จึงจัดเป็นครูคนแรกของลูก เพราะฉะนั้น ถ้าใครต้องการจะบูชาครูของตนก็จงนึกถึงพ่อแม่ผู้เป็นครูคนแรกของตนด้วย

ท่านเป็นอาหุเนยยบุคคล คือ พ่อแม่นั้นพระพุทธเจ้าทรงจัดเป็นอาหุเนยยบุคคล คือ บุคคลที่ลูกควรนำของมาบูชา เพราะท่านเป็นบุพการีและมีบุญคุณอย่างมากต่อลูกทุกคน เพราะตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระอริยบุคคลตั้งแต่ชั้นโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ จัดเป็นอาหุเนยยบุคคลคือบุคคลที่ชาวโลกควรนำของมาบูชา คือมามอบให้ ถวายให้ เพราะท่านเป็นผู้มีคุณธรรมสูง ทานที่บริจาคแก่พระอริยบุคคลจึงมีผลมาก พระ-

พุทธเจ้าทรงยกย่องพ่อแม่ว่ามีคุณสมบัติเสมอพระอริยบุคคลในข้อที่ท่านเป็นอาหุเนยยบุคคลของลูก

ในปัจจุบัน เราไม่อาจจะทราบได้ว่า ยังมีพระอริยบุคคลเช่นพระอรหันต์เป็นต้น อยู่ที่ใด หรือไม่ แต่เมื่อพ่อแม่มีคุณสมบัติเป็นอาหุเนยยบุคคลเช่นนั้น ถ้าหากผู้ใดต้องการที่จะได้บุญมาก ก็ไม่จำเป็นต้องไปหาพระอริยบุคคลที่ไหนเพื่อทำบุญแก่ท่าน นาบุญที่เราต้องหว่านพืชคือบุญกุศล ก็คือพ่อแม่ผู้อยู่ใกล้ตัวเรานี้เอง เพราะท่านเป็นอาหุเนยยบุคคลที่เสมอกับพระ-อริยบุคคล ฉะนั้น ใครต้องการได้บุญมากก็จงบำรุงเลี้ยงพ่อแม่ของตนเถิด

พ่อแม่เป็นบุคคลที่หาได้ยาก

๔ เราทุกคนมีพ่ออยู่เพียงคนเดียว และมีแม่อยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น ไม่ได้มีมากไปกว่านี้เลย ถ้าท่านตายจากไปเสียแล้ว เราจะหาบุคคลอื่นมาแทนพ่อและแทนแม่ที่แท้จริงของเราไม่ได้ คนประเภทอื่นนั้นหาได้ไม่ยาก เช่น คนที่มีเพื่อน แม้เพื่อนนั้นจะตายจากไป เราก็อาจมีเพื่อนคนใหม่ได้ คนมีลูก แม้ลูกนั้นจะตายจากไป ก็อาจจะมีลูกคนใหม่ได้ หรือคนมีสามีหรือภรรยาแม้คู่ครองนั้นจะตายจากไป ก็อาจจะมีคนใหม่ได้ เพราะมีทาง

จะหาใหม่กันได้ แต่พ่อแม่นั้นหาได้ยากจริง ๆ เพราะเรามีพ่อและแม่อยู่เพียงสองคนเท่านั้น

ฉะนั้น ใครก็ตามที่มีพ่อแม่ทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ นับว่ามีโชคดีมาก เพราะเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ก็ทำให้เราได้รับความอุ่นใจและได้พึ่งท่านเมื่อยามยังเยาว์วัย ทั้งได้มีโอกาสตอบแทนเลี้ยงดูท่านเมื่อเราโตขึ้น ทำให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ชีวิตได้มาก หากเรายังมีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งมีชีวิตอยู่ ก็ยังนับว่าโชคดีอยู่ แม้จะไม่โชคดีมากเท่ากับท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม

แต่ถ้าหากท่านทั้งสองมีชีวิตหาไม่แล้ว ก็ไม่มีทางอื่นที่จะตอบแทนพระคุณของท่านได้ นอกจากจะทำบุญอุทิศไปให้ท่าน ประพฤติตนดีรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของท่านไว้ และรักษาทรัพย์มรดกที่ท่านมอบไว้ให้ มิให้เสื่อมเสียไป

ดังนั้น เราจึงไม่ควรรอให้เราโตและมีความสามารถหรือร่ำรวยเสียก่อนแล้วมาตอบแทนพระคุณของท่าน แม้เรายังเป็นเด็กก็สามารถตอบแทนท่านได้ เช่นเชื่อฟังท่านและช่วยเหลือทำงานให้ท่านตามความสามารถที่จะทำ เป็นต้น

ลูกกตัญญูย่อมปลอดภัย

คนที่เลี้ยงดูพ่อแม่ แม้ถึงคราวประสบอันตราย ก็อาจพ้นได้ เพราะบุญกุศลที่เลี้ยงพ่อแม่เข้าคุ้มครองรักษา มีตัวอย่าง

อยู่เป็นอันมากในปัจจุบัน เช่นเมื่อปี ๒๕๒๓ มีเด็กหนุ่มชาวจังหวัดตรังคนหนึ่ง ผู้เลี้ยงแม่ซึ่งตาบอดทั้งสองข้าง เขาเป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ แต่พ่อเขาได้ตายจากไปแล้ว จึงอยู่กับแม่เพียงสองคนเท่านั้น เขาเป็นคนขับรถ ซึ่งมักจะขับรถไปบรรทุกสิ่งของตามสถานที่ต่าง ๆ ไกลบ้าง ใกล้บ้างเป็นประจำ เขาเป็นคนห่วงแม่มาก เมื่อออกจากบ้านไปไกลหรือค้างคืนที่ใดเพราะงานที่ต้องทำในการขับรถ เขาจะจัดหาน้ำ อาหาร และสิ่งที่จำเป็นสำหรับคุณแม่ของเขาให้เพียงพอสำหรับวันที่เขาไม่อยู่ และจะฝากคุณแม่ไว้กับเพื่อนบ้านเพื่อให้ช่วยดูแล ปกติแล้วเขาไม่ค่อยไปไหนไกลเพราะเป็นห่วงแม่ แต่เมื่อต้นปี ๒๕๒๓ เขาต้องขับรถกะบะเข้ากรุงเทพ ฯ เพื่อมาบรรทุกอุปกรณ์การก่อสร้างของบริษัทรับเหมาก่อสร้างแห่งหนึ่งในจังหวัดตรัง จากบ้านมาถึง ๓ วัน เขาเป็นห่วงคุณแม่ของเขามาก แสดงถึงความกังวลและบ่นถึงคุณแม่ของเขาอย่างเห็นได้ชัด จึงรีบกลับจังหวัดตรังในตอนกลางคืน พร้อมด้วยผู้ร่วมเดินทางอีก ๒ คน โดยขับรถไปทางถนนสายธนบุรี – ปากท่อ ขณะที่รถกำลังวิ่งไปด้วยความเร็วก็ไปถึงช่วงหนึ่งของถนนนั้น ซึ่งถนนลื่นมากผิดปกติ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีฝนตกเลย และดูเหมือนว่าจะมีคนเอาน้ำมันมาราดไว้ในบริเวณนั้น รถของเขาส่ายไปมาจะตกถนน

ให้ได้ และในขณะนั้นมีรถบรรทุกคันหนึ่งวิ่งสวนทางมาด้วยความเร็ว ทุกคนในรถต่างก็ตกใจอย่างมาก ต่างก็นึกถึงพระและสิ่งคุ้มภัยที่ตนนำติดตัวมาให้คุ้มครองป้องกันตนในขณะวิกฤตเช่นนั้น แต่เขายังใจดีอยู่ จึงได้หักพวงมาลัยหลบรถบรรทุกที่วิ่งสวนทางมาอย่างรวดเร็ว ทำให้รถเขาตกถนนแล้วพลิกคว่ำลงข้างทางตรงนั้นเอง ทุกคนในรถตกใจมาก ได้พากันคลานออกจากรถ แต่ไม่มีใครได้รับอันตรายและบาดเจ็บเลย รถก็เสียหายเพียงเล็กน้อย ผู้ที่ไปด้วยกันถามเขาว่า **"น้องมีพระอะไรดีคุ้มครอง จึงไม่เป็นอันตราย"** เขาตอบว่า **"ผมไม่ได้แขวนพระอะไรเลย ผมนึกแต่แม่ของผมอย่างเดียว ผมตายไม่ได้ เพราะถ้าผมตาย ใครจะเลี้ยงแม่ผม ก่อนนี้ผมก็เคยประสบอุบัติเหตุรถยนต์มาแล้ว แต่ผมไม่เคยได้รับอันตราย"** ทุกคนที่ทราบต่างชมน้ำใจของเด็กหนุ่มคนนี้ เพราะเขาเป็นคนรักแม่และเลี้ยงดูแม่อย่างแท้จริง คุณความดีนี้จึงคุ้มครองเขา

ลูกอกตัญญูย่อมวิบัติ

ในทางตรงกันข้าม ผู้ใดก็ตามเป็นคนอกตัญญู ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ของตน ผู้นั้นจะมีแต่ความเสื่อม และมักจะได้รับผลกรรมเห็นทันตา และมีตัวอย่างเป็นอันมากเช่นกัน เช่นชายนักเลงการพนันคนหนึ่งต้องตาบอดเพราะความอกตัญญู เรื่องนี้เกิด

ขึ้นเมื่อหลายสิบปีที่ล่วงมาแล้ว คือชายคนหนึ่งในจังหวัดสงขลา เป็นนักเลงการพนัน พ่อของเขาตายจากไปก่อน เหลือแต่แม่ซึ่งแก่มากแล้ว ตาก็มองไม่ค่อยเห็น เป็นคนยากจน ชายคนนี้มักจะอยู่ในบ่อนการพนัน ไม่ค่อยเอาใจใส่เลี้ยงดูแม่ ซึ่งแก่มากแล้ว วันหนึ่งแม่ของเขาไปตามหาลูกชายในบ่อนการพนัน เพื่อขอเงินซื้ออาหารกิน เขาเห็นแม่แล้ว และทราบว่าแม่จะมาขอเงินไปซื้ออาหาร เขาก็ทำเป็นเมินเฉย แล้วหลบหลีกเข้าไปในฝูงชนเสีย แม่แก่แล้ว เดินก็ไม่คล่อง ซ้ำมองก็ไม่ค่อยเห็น จึงไม่อาจจะหาลูกชายในบ่อนการพนันพบได้ ก็เลยไม่ได้เงินไปซื้ออาหารในมื้อนั้น คนที่รู้จักครอบครัวนี้ดีเห็นเข้าเช่นนั้นก็สังเวชสลดใจ บางคนถึงกับพูดว่า **"เจ้าคนนี้จะต้องตาบอดในชาตินี้อย่างแน่นอน เพราะเขาทำเป็นไม่เห็นแม่ของเขาที่มาขอเงินค่าอาหาร เพราะความอกตัญญู"** ทั้งนี้ก็เพราะเขาเคยเห็นคนที่อกตัญญูต่อพ่อแม่เช่นนี้ ประสบกรรมของตนมาก่อนแล้วนั่นเอง และในที่สุดชายนักเลงการพนันคนนี้ก็ตาบอดทั้งสองข้าง เหมือนอย่างคำทำนายจริง ๆ เพราะเหตุที่ประพฤติผิดในแม่ของตน

เพราะฉะนั้น คนไทยเราจึงให้ความสำคัญแก่พ่อแม่มาก เคารพยำเกรง เชื่อฟังท่าน และบำรุงเลี้ยงดูท่านทั้งสองอย่างดี

ที่สุดเท่าที่ตนจะกระทำได้ เพราะท่านเป็นผู้มีอุปการคุณแก่ลูกทุกคนมากจริง ๆ ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ในสิงคาลกสูตรว่า "ดูก่อนคฤหบดีบุตร พ่อแม่เป็นทิศเบื้องหน้า ลูกต้องบำรุงท่านด้วยการปฏิบัติ ๕ ประการ คือ

๑. *ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ*

๒. *ช่วยทำธุระให้ท่าน*

๓. *ดำรงวงศ์สกุลของท่านไว้*

๔. *ทำตัวให้สมเป็นทายาทที่ดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน*

๕. *เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน*

การเลี้ยงพ่อแม่ เป็นหน้าที่ของลูกทุกคนที่จะต้องทำ ยิ่งในสมัยที่ท่านชราหรือเจ็บป่วยไข้ด้วยแล้ว ก็เป็นหน้าที่โดยตรงของลูกที่ต้องเลี้ยงดูท่าน แม้แต่พระภิกษุสามเณร พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้เลี้ยงพ่อแม่ของตนได้

เรื่องพระภิกษุเลี้ยงพ่อแม่

ในสมัยพุทธกาล (คือในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่) ได้มีเศรษฐีครอบครัวหนึ่ง ซึ่งมีทรัพย์ ๑๘๐ ล้านเหรียญกษาปณ์ อยู่ในเมืองสาวัตถี อันตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียในปัจจุบัน ท่านเศรษฐีมีลูกชายอยู่เพียงคนเดียว ลูกชายนั้นเป็นที่รักที่หวงดังดวงใจของพ่อแม่

วันหนึ่ง เด็กหนุ่มลูกเศรษฐีนั้น ขึ้นไปยังปราสาทอันงดงามของตน เปิดหน้าต่างแล้วมองออกไปยังถนนหลวงในเมือง ได้เห็นมหาชนต่างถือเครื่องบูชามีดอกไม้และของหอมเป็นต้น กำลังเดินมุ่งหน้าตรงไปยังวัดพระเชตวันเพื่อฟังธรรมกัน เขาคิดว่า แม้เราเองก็จะไปฟังกับมหาชนนั้นด้วย แล้วให้คนใช้ถือเครื่องสักการะ มีดอกไม้และของหอมเป็นต้น แล้วก็พากันไปวัดพระเชตวัน พอถึงเวลาแล้วก็ได้ถวายเครื่องไทยทาน มีผ้า ยารักษาโรค และเครื่องดื่ม เป็นต้น แก่พระสงฆ์ ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้และของหอม เป็นต้น และได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้ว นั่งลง ณ ที่สมควรแห่งหนึ่ง ในสถานที่ฟังธรรมนั้น

เขาฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ก็เห็นโทษในการครองเรือนและเห็นคุณค่าในการออกบวช ดังนั้น เมื่อคนที่พากันไปฟังธรรมเทศนาพากันกลับบ้านหมดแล้ว เขาก็เข้าไปถวายบังคมพระพุทธเจ้า ทูลขอบรรพชา

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับชายหนุ่มลูกเศรษฐีนั้นว่า "คนที่พ่อแม่ยังไม่อนุญาตให้บวชนั้น บวชไม่ได้ ต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่เสียก่อน จึงจะบวชได้" เขาฟังเช่นนั้นก็ถวายบังคมลาพระศาสดากลับบ้าน ถึงบ้านแล้วเข้าไปหาพ่อแม่

ไหว้ท่านทั้ง ๒ ด้วยความเคารพ แล้วพูดขึ้นว่า "คุณแม่ คุณพ่อครับ ผมจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ขออนุญาตให้ผมบวชเถิด"

พ่อแม่ของเขาพอได้ฟังเข้าเท่านั้น ก็ใจสั่นเพราะความรักลูกของตน เป็นดุจว่าหัวใจของเขาทั้งสองจะแตกออก ๗ เสี่ยง เพราะเหตุที่มีลูกเพียงคนเดียว และเป็นที่รักดังดวงใจ จึงได้พูดกับลูกว่า *"ลูกเอ๋ย ลูกเป็นสุดที่รักของพ่อแม่ ลูกเอ๋ย ลูกเป็นผู้สืบวงศ์สกุล ลูกเอ๋ย ลูกเป็นเหมือนแก้วตาของพ่อแม่ ลูกเอ๋ย ลูกเป็นเหมือนชีวิตพ่อแม่ เมื่อไม่มีเจ้าเสียแล้ว พ่อและแม่จะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร ชีวิตของพ่อแม่ฝากไว้กับเจ้า"*

"ลูกเอ๋ย พ่อและแม่ทั้งสอง ขณะนี้ก็ย่างเข้าวัยชราแก่เฒ่าแล้ว อาจจะถึงความตายในวันนี้ หรือวันมะรืนนี้ เจ้าจะทิ้งพ่อแม่จากไปได้ลงคออย่างไร ลูกเอ๋ย การบวชทำได้ยากอย่างยิ่ง เช่นเมื่อต้องการจะได้ของเย็น ๆ กลับได้ของร้อนมา เมื่อต้องการจะได้ของร้อน กลับได้ของเย็น (เพราะชีวิตต้องอาศัยคนอื่นเขาเลี้ยงชีพ) เจ้าอย่าบวชเลยลูก" ท่านเศรษฐีสองผัวเมียกล่าวต่อ.

ชายหนุ่มฟังคำของพ่อแม่ที่ไม่อนุญาตให้ตนบวชแล้ว ก็เป็นทุกข์ เสียใจ คอตก นั่งลงอย่างเศร้าใจ เข้าห้องแล้ว นอน

ชมอยู่บนเตียง ไม่ยอมรับประทานอาหารถึง ๗ วัน

ครั้งนั้น ท่านเศรษฐีมารดาบิดา ปรึกษากันว่า "ถ้าไม่อนุญาตให้บวช ลูกของเราคงตายแน่ จักไม่ได้เห็นหน้ากันอีก ถ้าหากว่าบวชก็พอจะได้เห็นหน้ากันได้อีก" เมื่อไม่มีทางเลือกอื่นใดแล้วจึงต้องยอม โดยได้ไปพูดอนุญาตว่า "ลูกเอ๋ย ลูกเป็นสุดที่รักของพ่อแม่ พ่อและแม่อนุญาตให้ลูกบวชได้ เจ้าจงบวชเถิด"

ลูกชายพอได้ฟังคำพูดอนุญาตของพ่อแม่เช่นนั้นก็ดีใจ จึงหมอบกราบแทบเท้าท่านทั้งสอง เมื่อรับประทานอาหารพอให้ร่างกายของตนมีกำลังขึ้นบ้างแล้ว ก็อำลาพ่อแม่เดินทางออกจากตัวเมืองสาวัตถี มุ่งตรงไปยังวัดพระเชตวันซึ่งเป็นวัดที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้าง อยู่ห่างไปจากตัวเมืองสาวัตถีไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ ก.ม. ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วทูลขอบรรพชา พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้พระภิกษุรูปหนึ่งบวชให้ และพระภิกษุนั้นก็จัดการบวชให้ลูกเศรษฐีนั้นเป็นการเรียบร้อย เขาได้เป็นสามเณรรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

นับตั้งแต่ที่ลูกเศรษฐีนั้นบวชแล้ว ลาภสักการะเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่ท่าน ท่านให้อุปัชฌายะและอาจารย์พอใจในความประพฤติของตน ในที่สุดจึงได้รับอุปสมบทเป็นพระ และก็ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ในวัดพระเชตวันนั้นถึง ๕ ปี ต่อ

จากนั้น จึงมาคิดว่า "เราอยู่วุ่นวายในวัดพระเชตวันนี้ไม่สมควรเลย เพราะเราบวชมุ่งจะสิ้นทุกข์ ควรจะออกจากวัดนี้ไปหาราวป่าที่สงบ"

เมื่อตัดสินใจเช่นนี้ ท่านก็ต้องการที่จะเรียนวิปัสสนา (การปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส) แล้วจึงได้เรียนกรรมฐานกับอุปัชฌาย์ของท่าน เมื่อเรียนวิธีการปฏิบัติกรรมฐานได้เพียงพอแล้ว ท่านก็ออกจากวัดเชตวันมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านชายแดนแห่งหนึ่ง แล้วก็ได้อยู่ในป่าแต่ผู้เดียว อาศัยหมู่บ้านนั้นสำหรับเที่ยวบิณฑบาต

ท่านมีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ในป่าแห่งนั้น เจริญวิปัสสนา-กรรมฐาน แม้จะพากเพียรพยายามอยู่ถึง ๑๒ ปี ก็ไม่อาจจะได้บรรลุคุณวิเศษอันใดได้เลย

ฝ่ายเศรษฐีพ่อแม่ของท่าน นับตั้งแต่ท่านบวชแล้ว เมื่อกาลเวลาผ่านไปหลายปี ก็ยากจนลงตามลำดับ ทั้งนี้ก็เพราะว่าพวกคนที่ทำนาและทำการค้าขายของท่านเศรษฐีทั้งสองนั้นพากันคิดว่า "ในสกุลนี้ไม่มีลูกหรือพี่ชายน้องชายแม้แต่คนเดียวที่จะคอยทักท้วงตักเตือนจับพวกเรา หากพวกเราจะลักเอาทรัพย์สมบัติของสกุลนี้ไป" ดังนั้น พวกเขาจึงพากันเอาทรัพย์ของท่านเศรษฐีทั้งสองที่พอจะหยิบฉวยเอาได้ แล้วพากันหนี

ไปอย่างสบายใจ ใช่แต่เท่านั้น แม้แต่พวกทาสและพวกกรรมกร เป็นต้นในเรือนของท่านเศรษฐีทั้งสองนั้น ก็พากันถือเอาวัตถุสิ่งของ มีเงินและทองเป็นต้น แล้วพากันหนีจากไป

ต่อมา ท่านเศรษฐีทั้งสองต้องกลายเป็นคนตกยาก เข็ญใจไร้ที่พึ่ง เมื่อหมดหนทาง จึงจำใจขายเรือนที่อยู่ กลายเป็นคนที่ไม่มีเรือน ตกอยู่ในสภาพที่น่าสงสารอย่างยิ่ง จำต้องนุ่งห่มผ้าเก่าถือกะลาขอทาน เที่ยวขอทานจากคนใจบุญที่โน้นบ้าง ที่นี้บ้าง เพื่อยังชีพไม่ให้อดตายไปวันหนึ่ง ๆ

ในเวลานั้น ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่ง เดินออกจากวัดพระเชตวัน ได้ไปถึงที่อยู่ของพระภิกษุผู้เป็นลูกของเศรษฐีตกยากนั้น ท่านเมื่อเห็นพระภิกษุเดินทางมาถึงที่อยู่ของท่านก็ทำการต้อนรับตามธรรมเนียมของพระ พอนั่งตามสบายแล้วจึงได้เรียนถามขึ้นว่า "ท่านครับ ท่านเดินทางมาจากไหน"

"จากวัดพระเชตวัน คุณ" พระอาคันตุกะตอบ

แล้วท่านได้ถามถึงความเป็นไปในวัดพระเชตวันที่ท่านเคยอยู่มาก่อน เพราะท่านจากมาเสียถึง ๑๒ ปีแล้วว่า "พระพุทธเจ้าและพระภิกษุทั้งหลาย มีพระมหาสาวกเป็นต้น สบายดีอยู่หรือ" ต่อจากนั้นจึงได้ถามถึงความเป็นไปของแม่พ่อของท่านว่า "ท่านครับ ครอบครัวของท่านเศรษฐีชื่อโน้น...

(พร้อมกับบอกชื่อให้ทราบ) ในเมืองสาวัตถี สบายดีอยู่หรือ"

"คุณ ขอคุณจงถามเรื่องของครอบครัวอื่นเถิด" พระอาคันตุกะกล่าวขอร้อง

"เพราะเหตุอะไร ท่านครับ ที่ท่านไม่ให้ผมถามถึงครอบครัวนั้น" พระบุตรชายเศรษฐีย้อนถาม

ในที่สุดพระอาคันตุกะซึ่งเพิ่งเดินทางมาจากกรุงสาวัตถีก็ได้เล่าให้ฟังแต่โดยย่อว่า "คุณเอ๋ย ทราบว่าครอบครัวนั้นมีลูกชายอยู่คนเดียว แต่ลูกชายนั้นไปบวชในพระพุทธศาสนาเสีย นับตั้งแต่ที่ลูกชายคนนั้นบวชแล้ว ครอบครัวนี้ได้ล่มจม สิ้นเนื้อประดาตัว เวลานี้ สองผัวเมียนี้เป็นคนหมดที่พึ่ง ตกอยู่ในสภาพที่น่าสมเพชเวทนาอย่างยิ่ง ถึงกับถือกะลาเที่ยวขอทานอยู่อย่างน่าสงสารอย่างยิ่ง"

พระภิกษุบุตรเศรษฐีนั้น พอได้ฟังคำบอกเล่าของพระอาคันตุกะนั้นจบลงก็ไม่อาจจะอดกลั้นน้ำตาไว้ได้ เริ่มร้องไห้มีน้ำตาไหลพรากจากแก้มทั้งสอง.

พระเถระผู้เป็นอาคันตุกะเห็นเข้าเช่นนั้นก็แปลกใจ แล้วถามว่า "ร้องไห้เพราะเหตุใด คุณ"

"ท่านครับ ท่านเศรษฐีทั้งสองนั้นคือคุณโยมพ่อโยมแม่ของผมเอง ผมเป็นบุตรของท่าน" พระบุตรชายเศรษฐีกล่าว

"โยมพ่อโยมแม่ของคุณถึงความฉิบหายเพราะคุณ คุณจงไปเถิด จงไปเลี้ยงดูท่านทั้งสอง" พระเถระรูปนั้นแนะนำ

พระภิกษุนั้นคิดน้อยใจว่า "เราเข้าป่า เพียรพยายามอยู่ถึง ๑๒ ปี ก็ไม่ได้บรรลุมรรคผลอะไรเลย เราคงเป็นคนอาภัพ เราจะได้ประโยชน์อะไรด้วยการบวชอยู่ต่อไป เราจะสึกเป็นคฤหัสถ์เลี้ยงพ่อแม่และให้ทานก็พอมีทางไปสวรรค์ได้"

เมื่อตัดสินใจจะกลับไปสึกแล้วจึงได้มอบถวายวัดป่าแห่งนั้นให้พระเถระนั้นอยู่รักษาต่อไป ส่วนตนเองพอถึงวันรุ่งขึ้นเมื่อกราบลาพระเถระนั้นเสร็จแล้วก็ออกเดินทางมุ่งหน้าไปยังเมืองสาวัตถีที่เป็นมาตุภูมิของตน เดินทางไปโดยลำดับ ในที่สุดก็ถึงวัดแห่งหนึ่ง อันตั้งอยู่ด้านหลังวัดพระเชตวัน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองสาวัตถี ณ จุดที่ท่านไปถึงนั้นเป็นทาง ๒ แพร่ง คือทางหนึ่งเข้าไปยังวัดพระเชตวัน อีกทางหนึ่งไปยังเมืองสาวัตถี

ท่านยืนหยุดอยู่ ณ ทาง ๒ แพร่งนั้นเอง พลางคิดว่า "เราจะไปพบโยมพ่อโยมแม่ก่อน หรือว่าจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อน" ในที่สุดจึงตัดสินใจว่า "*พ่อแม่เราเคยพบเห็นมาเป็นเวลานาน คือเคยพบเห็นแม่พ่อมาทุกภพทุกชาติ แต่ว่านับตั้งแต่นี้เป็นต้นไป การที่เราจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั้นทำได้ยาก เพราะ*

พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในโลกแต่ละองค์นานแสนนาน เอาเถอะ วันนี้เราจักเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ฟังธรรมของพระองค์ก่อนแล้ว ค่อยไปพบโยมแม่โยมพ่อแต่เช้าตรู่ พรุ่งนี้" เมื่อท่านตัดสินใจดังนี้แล้วท่านก็มุ่งหน้าไปยังวัดพระเชตวัน ได้ถึงวัดพระเชตวันในเวลาเย็น

ก็ในวันนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง อย่างที่ทรงปฏิบัติมาเป็นประจำทุกวัน เพื่อตรวจดูว่ารุ่งเช้าพระองค์ควรไปแสดงธรรมโปรดใครบ้าง หรือเพื่อตรวจดูว่า ใครบ้างอยู่ในข่ายที่จะบรรลุคุณวิเศษทางพระพุทธศาสนาบ้าง เมื่อพระองค์ตรวจดูไป พระภิกษุรูปนี้ได้อยู่ในข่ายพระญาณ ที่พระองค์จะแสดงธรรมโปรดในวันรุ่งขึ้น เพราะฉะนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นมาเฝ้าเพื่อฟังธรรมในวันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรม พรรณนาคุณของการเลี้ยงดูแม่พ่อ โดยได้ตรัสมาตุโปสกสูตร (สูตรว่าด้วยการบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่)

พระภิกษุรูปนั้น ได้ฟังธรรมเทศนาอันไพเราะจับใจ พลางคิดว่า เรากลับจากป่ามายังเมืองสาวัตถีนี้เพื่อตั้งใจว่า เราจะสึกเป็นคฤหัสถ์แล้วจะเลี้ยงดูพ่อแม่ แต่พระศาสดา (พระพุทธเจ้า) ตรัสว่า คนเราแม้ยังบวชอยู่ก็สามารถทำอุปการะ

เลี้ยงดูพ่อแม่ได้ ถ้าหากว่า เราไม่เข้าเฝ้าพระศาสดาก่อน แต่เลยไปพบโยมพ่อโยมแม่ทีเดียว เราก็จะเสื่อมจากการบวชแล้วแน่นอน แต่บัดนี้เราไม่ต้องสึกเป็นคฤหัสถ์ ยังบวชเป็นพระอยู่ก็เลี้ยงดูโยมพ่อโยมแม่ได้"

ท่านบวชด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น จึงยังไม่ต้องการสึก ที่จะสึกก็เพื่อไปเลี้ยงดูพ่อแม่ ผู้ตกยากอย่างยิ่ง แต่เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้เป็นพระก็เลี้ยงพ่อแม่ได้ จึงทำให้ท่านดีใจมาก ท่านถวายบังคมลาพระพุทธเจ้าแล้วออกจากวัดพระเชตวัน ได้เข้าไปยังโรงสลาก จับสลากภัตรและสลากข้าวต้มแล้วเข้าไปยังเมืองสาวัตถีแต่เช้าตรู่ แต่เป็นธรรมเนียมของผู้จับสลาก เมื่อจับได้สลากแล้วก็ต้องได้ตามสลากนั้น ขณะนั้น ท่านยังไม่ได้ไปรับข้าวต้มตามสลากที่จับไว้ ท่านจึงคิดว่าเราจักรับข้าวต้มก่อนหรือไปพบโยมพ่อโยมแม่ก่อน แล้วท่านคิดต่อไปว่า การไปหาผู้ยากไร้ โดยที่ไม่มีอะไรติดมือไปเลยนั้น ไม่เหมาะ ดังนั้น ท่านจึงได้รับข้าวต้มตามสลากที่จับได้แล้วเดินไปยังประตูเรือนบ้านหลังเก่าที่เคยเป็นบ้านเดิมของท่านแต่ก็ไม่พบโยมพ่อโยมแม่ของท่านที่นั้น เพราะบ้านหลังนั้นตกเป็นของคนอื่นเสียแล้ว โยมทั้งสองของท่านต้องเที่ยวขออาหารจากโรงทานมารับประทาน ต้องอาศัยนอนตามร่มชายคา

เรือนของคนอื่นเพราะไม่มีที่อยู่อาศัย ท่านจึงต้องเที่ยวตามหาโยมพ่อโยมแม่ จนในที่สุด ท่านได้พบโยมพ่อโยมแม่ทั้งสองกำลังนั่งอยู่ริมชายคาบ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ในสภาพที่ยากจนอย่างยิ่ง เป็นคนไร้ที่พึ่ง เมื่อโยมพ่อโยมแม่ตกอยู่ในสภาพที่น่าเวทนาเช่นนั้น พระภิกษุบุตรชายคนเดียวของครอบครัวนี้รู้อยู่แก่ใจของท่านเองว่า การที่โยมพ่อโยมแม่ถึงความลำบากแสนสาหัสเช่นนี้ เพราะท่านเองทิ้งท่านทั้งสองแล้วออกบวชเสีย จึงเกิดความเศร้าโศกขึ้นมาในทันทีที่ได้พบหน้าโยมทั้งสอง ท่านมีน้ำตานองหน้า ได้ยืนอยู่ในระยะที่ไม่ไกลจากท่านทั้งสอง

สองผัวเมียตกยากนั้น แม้จะเห็นพระบุตรชายของตนแล้วก็จำไม่ได้ เพราะบุตรชายจากไปเสียหลายปี และตนเองก็แก่เฒ่าลงไปมาก

ครั้งนั้น โยมแม่ของท่านจึงพูดขึ้นว่า "ท่านเจ้าขา ดิฉันไม่มีของอะไรที่พอจะถวายท่านได้ ขอนิมนต์โปรดข้างหน้าเถิดเจ้าข้า" เพราะสำคัญผิดไปว่า พระที่ยืนอยู่นั้นมาบิณฑบาต

พระภิกษุนั้น พอฟังคำของโยมแม่เช่นนั้น ก็ยิ่งเพิ่มความเศร้าโศกมากยิ่งขึ้น มีความเศร้าโศกเหลือล้น ได้ยืนอยู่ในที่นั้นนั่นเองด้วยน้ำตานองหน้า แม้โยมแม่ของท่านจะพูดย้ำคำเดิมอยู่เป็น ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ท่านก็ยังยืนอยู่เหมือนเดิม

ทีนั้นโยมพ่อของท่านเห็นเข้าเช่นนั้น จึงชักสงสัยขึ้นมาว่า พระรูปนี้อาจเป็นลูกชายของตนเองก็ได้ จึงพูดกะโยมแม่ของท่านว่า "ยายเอ๊ย จงเข้าไปดูให้แน่ซิว่า พระรูปนี้เป็นลูกของเราหรือเปล่า"

โยมแม่ลุกขึ้นจากที่นั่งแล้วเดินเข้าไปหาพระลูกชายมองดูแล้วก็จำได้ว่าเป็นพระลูกชายจริง ๆ จึงได้หมอบลงที่เท้าของลูกแล้วร้องไห้คร่ำครวญ แม้โยมพ่อของท่านก็เข้าไปหาพระลูกชายเหมือนกัน แล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญ เหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นสภาพที่น่าเวทนาและน่าสงสารอย่างยิ่ง

แม้พระลูกชายนั้นเห็นโยมทั้งสองแล้ว เมื่อไม่อาจจะอดกลั้นไว้ได้ ก็ร้องไห้น้ำตาไหลพราก พอท่านอดกลั้นความเศร้าโศกไว้ได้ ก็พูดปลอบโยมทั้งสองว่า คุณโยมพ่อและคุณโยมแม่ ขอคุณโยมทั้งสองอย่าได้คิดอะไรไปให้มากเลย ฉันจะ
๕ เลี้ยงดูคุณโยมทั้งสองเอง แล้วจึงเอาข้าวต้มที่ท่านนำใส่บาตรมาให้โยมทั้งสองรับประทาน ต่อจากนั้นจึงบิณฑบาตมาสำหรับตัวท่านเอง แต่ยังไม่ยอมฉันก่อน ต่อเมื่อไปหาโยมพ่อโยมแม่ถามท่านว่ายังต้องการรับประทานอีกหรือไม่ เมื่อได้รับคำตอบว่า "ไม่ต้องการบริโภคแล้ว" ท่านเองจึงยอมฉัน แล้วจัดการให้ท่านทั้งสองพักอาศัยอยู่ ณ สถานที่แห่งหนึ่ง ได้ปฏิบัติท่าน

ทั้งสองอยู่โดยวิธีนี้ นับแต่นั้นมา

คราวใด ท่านได้อาหารที่เขาถวาย เช่นภัตตาหารที่เขาถวายประจำปักษ์เป็นต้น ท่านได้ให้อาหารนั้นแก่โยมพ่อโยมแม่ของท่าน แล้วตัวท่านเองก็ไปเที่ยวบิณฑบาต ถ้าวันใดได้ก็ฉัน ถ้าวันใดไม่ได้ก็ไม่ฉัน เมื่อท่านได้ผ้าอาบน้ำหรือผ้าอย่างใดอย่างหนึ่งมา ท่านก็ให้แก่โยมพ่อโยมแม่นั่นแหละ ส่วนตัวท่านเองก็เอาผ้าเก่าที่โยมพ่อโยมแม่ใช้แล้วมาปะ แล้วซักย้อมใช้เอง แต่วันที่ท่านได้อาหารมาเพียงพอนั้นมีน้อย วันที่ไม่ได้มีมากกว่า แม้จีวรที่ท่านนุ่งห่มก็เก่าคร่ำคร่าอย่างน่าสงสาร ท่านเลี้ยงโยมพ่อโยมแม่อยู่อย่างนั้น แต่เวลาต่อมา ท่านได้กลายเป็นคนผอมซีด (เพราะขาดอาหาร) เกิดเป็นโรคผอมเหลืองขึ้น ๆ ที่ตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น

ครั้งนั้น พระภิกษุทั้งหลายที่เป็นเพื่อน ๆ ของท่าน เห็นท่านผอมผิดปกติไป จึงถามว่า "เมื่อก่อน คุณเป็นคนมีผิวพรรณเปล่งปลั่งผ่องใส แต่เดี๋ยวนี้กลับผอมซูบซีด เกิดเป็นโรคผอมเหลือง ๆ ที่ตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น คุณเป็นโรคอะไรไปหรือ"

"ผมไม่ได้เป็นโรคอะไร แต่ผมมีความกังวลอยู่อย่างหนึ่ง" พูดแล้วท่านก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พระภิกษุที่เป็น

เพื่อน ๆ ของท่านทราบโดยไม่ปิดบัง

พระภิกษุเหล่านั้นพากันพูดว่า "พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุนำของที่ชาวบ้านถวายมาด้วยศรัทธาไปให้แก่คนอื่น แต่ท่านนำของที่ชาวบ้านถวายมาด้วยศรัทธามาให้แก่คฤหัสถ์ ชื่อว่าทำสิ่งที่ไม่สมควร"

ท่านฟังคำพูดของพระภิกษุเหล่านั้นก็ละอาย ซึมเศร้า แต่จำเป็นต้องทำเพราะไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ ในที่สุดพระภิกษุเหล่านั้นก็ได้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า "พระภิกษุนี้นำของที่ชาวบ้านถวายมาด้วยศรัทธาให้เสียหาย โดยนำไปเลี้ยงคฤหัสถ์"

พระพุทธเจ้า ทั้งที่ทรงทราบอยู่ แต่เพื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสเรียกพระภิกษุรูปนี้มาแล้วตรัสถามว่า "เป็นความจริงหรือที่ว่า เธอนำของที่ชาวบ้านถวายมาด้วยศรัทธา แล้วนำไปเลี้ยงคฤหัสถ์เสีย"

"จริง พระพุทธเจ้าข้า" พระภิกษุรูปนั้นทูลยอมรับ

"แล้วคฤหัสถ์ที่เธอเลี้ยงนั้นเป็นใคร" พระพุทธเจ้าตรัสถาม

"โยมพ่อโยมแม่ของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า" พระภิกษุนั้นทูลตอบ

เพื่อให้กำลังใจในการทำความดีแก่พระภิกษุรูปนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสสาธุการขึ้น ๓ ครั้งว่า

"สาธุ สาธุ สาธุ ดีแล้ว ๆ ๆ ภิกษุ เธอได้ทำตามตัวอย่าง ที่เราได้เคยปฏิบัติมาแล้ว เพราะแม้เราเองก็ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว แม้เราเองก็ได้เคยเลี้ยงพ่อแม่มาแล้วเหมือนกัน"

พระดำรัสของพระพุทธเจ้าทำให้พระภิกษุรูปนี้มีกำลังใจขึ้นเป็นอันมาก แล้วพระองค์ได้ทรงแสดง**สุวรรณสามชาดก** กล่าวถึงสุวรรณสามเลี้ยงพ่อแม่ทั้งสอง ผู้ตาบอด ในสมัยที่พระองค์เป็นสุวรรณสามดาบส ให้พระภิกษุทั้งหลายได้ฟัง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลง พระภิกษุรูปนั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน อันเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกในพระพุทธศาสนา

จากเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า การเลี้ยงพ่อแม่ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ และเป็นหน้าที่ที่ทุกคนควรทำ แม้จะเป็นพระก็เลี้ยงพ่อแม่ของตนได้ แม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเลี้ยงพ่อแม่อย่างดียิ่งมาแล้ว เพราะท่านทั้งสองมีพระคุณมาก และเพราะการเลี้ยงพ่อแม่เป็นมงคลอย่างสูง อันเป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก เพราะได้รับบุญมาก

พ่อแม่เป็นอาหุเนยยัคคิ

พวกพราหมณ์หรือพวกชาวฮินดูชอบบูชาไฟ ตามความ

เชื่อถือในศาสนาของเขา โดยถือว่าถ้าใครได้บูชาไฟแล้วจะมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก แต่พระพุทธเจ้าผู้สอนพระธรรมบางข้อในเชิงปฏิรูป ได้ตรัสปฏิรูปการบูชาไฟของพวกพราหมณ์เสียใหม่ว่า ในพระพุทธศาสนาก็มีการบูชาไฟเช่นกัน แต่ไม่ใช่ไฟอย่างที่พวกพราหมณ์บูชากัน แต่เป็นไฟคือพ่อแม่ที่ควรบูชา โดยตรัสเรียกการบูชาชนิดนี้ว่า **"อาหุเนยยัคคิ"** ซึ่งแปลว่า **"ไฟที่ควรบูชา"** เพราะก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้บูชาได้เป็นอันมาก

ปกติว่าไฟ เป็นสิ่งที่มีทั้งคุณและโทษอย่างมหาศาล ไม่ว่าไฟฟ้าหรือไฟธรรมดา คือถ้าใครใช้เป็น เช่น ใช้หุงต้มหรือนำมาใช้เพื่อให้แสงสว่างและให้ความอบอุ่น หรือใช้ในด้านอุตสาหกรรม เป็นต้น ไฟก็ย่อมมีประโยชน์มาก แต่ถ้าใช้ไม่เป็นหรือใช้ด้วยความประมาทเลินเล่อ ไฟก็ย่อมก่อให้เกิดความพิบัติได้มาก เช่นเผาผลาญตนเองและอาคารบ้านเรือนเป็นต้น ฉะนั้น ท่านจึงสอนไม่ให้ประมาท และให้ระมัดระวังในเรื่องไฟ

พ่อแม่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับไฟ ถ้าลูกคนใดปฏิบัติดีต่อท่าน เช่นบำรุงเลี้ยงดูท่าน เชื่อฟังท่าน ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อท่าน ลูกคนนั้นก็จะมีแต่ความสุขความเจริญก้าวหน้า

ในชีวิต ถ้าเขามีลูกหลาน ลูกหลานก็จะเลี้ยงเขาตอบ มีความเคารพนับถือเชื่อฟัง เพราะกรรมดีย่อมสนองผู้ทำดี และเห็นเป็นตัวอย่างกันอยู่ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าลูกคนใดเป็นคนอกตัญญูกตเวที ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ของตน ซ้ำดูหมิ่นดูแคลนไม่เคารพนับถือท่าน หรือพูดจาหยาบคายกับท่าน ลูกคนนั้นจะมีความเจริญก้าวหน้าได้ยากในชีวิต จะมีแต่ทางเสื่อมถ่ายเดียว แม้บุตรหลานของเขาเองก็ไม่เลี้ยงเขา และจะปฏิบัติต่อเขา เช่นเดียวกับที่เขาปฏิบัติต่อพ่อแม่ของตน เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงเรียกพ่อแม่ว่า **"อาหุเนยยัคคิ คือ ไฟที่ลูกทุกคนควรบูชา"** โดยเป็นคนกตัญญูกตเวที ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อท่าน จะประมาทมิได้ เพราะถ้าประมาทแล้ว ก็จะเผาผลาญเอาได้เหมือนกับไฟ

การตอบแทนคุณพ่อแม่

ลูกจะต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ เพราะท่านมีพระคุณมาก และการแสดงกตัญญูกตเวทีนั้นก็ย่อมนำความสุขความเจริญมาให้แก่ลูกอย่างมาก

กตัญญูกตเวที แยกเป็น ๒ คำ มีความหมายต่างกัน คือ

๑. **กตัญญู** คือ **รู้คุณ** หมายถึงรู้อุปการคุณที่ท่านทำไว้

แก่ตน แม้จะยังไม่มีโอกาสตอบแทน เพราะเรายังเล็ก หรือเพราะเหตุใดเหตุหนึ่งก็ตาม ถ้าผู้ใดรู้ถึงคุณคือ ยอมรับในอุปการคุณของท่านผู้มีพระคุณแก่ตนแล้ว ก็จัดได้ว่าเป็นคนกตัญญู

๑. **กตเวที ตอบแทน** คือได้ตอบแทนบุญคุณที่ท่านได้กระทำไว้แก่ตน

กตเวทีนั้น มีความหมายอยู่ ๒ ประเด็น คือ

๑. *ตอบแทนคุณท่าน*

๒. *ประกาศคุณท่าน*

ตอบแทนคุณท่าน

การตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสองนั้น สามารถทำได้ ๒ ระยะ คือ

๑. ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

๒. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว

การตอบแทนคุณท่านในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

๑. บำรุงเลี้ยงท่านตอบ

๒. ช่วยเหลือการงานของท่าน

๓. เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน

๔. ปฏิบัติตนดี รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของท่านไว้

๕. รักษาทรัพย์มรดกที่ท่านมอบไว้ให้ ไม่ให้เสียหาย

๖. มีความสามัคคี ปรองดองช่วยเหลือกัน ในระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่ทอดทิ้งกัน

การตอบแทนคุณท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว

๑. ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน

๒. ปฏิบัติตนดี รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของท่านไว้

๓. รักษาทรัพย์มรดกที่ท่านมอบไว้ ไม่ให้เสียหาย

๔. มีความสามัคคี ปรองดองช่วยเหลือกัน ในระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่ทอดทิ้งกัน

ประกาศคุณท่าน

การแสดงกตเวทีด้วยการประกาศคุณท่านนั้น คือ ท่านมีคุณอย่างไร ก็บอกให้ผู้อื่นทราบ เช่นว่า ท่านเป็นคนเสียสละ, มีใจเยือกเย็น, มีเมตตากรุณา, มีความอดทน, มีความขยันมั่นเพียร, ฉลาดรอบรู้, มีความยุติธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานและผู้อื่น และแสดงให้เห็นว่า เราเองก็ภูมิใจ ในการที่พ่อแม่ของเรามีคุณธรรมดังกล่าวแล้ว

แต่การประกาศคุณท่านตามที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น เป็น

เพียงจุดนอก ไม่ใช่แก่นแท้ของการประกาศคุณท่าน แก่นแท้ของการประกาศคุณท่านนั้น คือ เราไม่ทำความชั่ว ไม่ทำความเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล แต่มุ่งทำความดี ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์นำชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ตัวเรานี้ได้แบ่งภาคออกจากพ่อแม่ของเรา เลือดเนื้อก็แบ่งมาจากท่าน อุปนิสัยใจคอก็อบรมถ่ายทอดมาจากท่าน ความประพฤติของตัวเรานี้เอง เป็นเครื่องส่อให้รู้เห็นพ่อแม่ของเรา เป็นการประกาศคุณของท่านอย่างโจ่งแจ้งที่สุด เพราะลูกโดยทั่วไปจะไม่ทิ้งแถวของพ่อแม่ คือถ้าพ่อแม่เป็นคนดี และอบรมลูกดี ลูกก็จะเป็นคนดี ถ้าพ่อแม่ไม่ดีและอบรมลูกไม่ดี ลูกก็เป็นคนไม่ดีไปด้วย ดังสุภาษิตไทยที่ว่า "**ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น**"

เพราะฉะนั้น นอกจากเราจะตอบแทนคุณท่าน ด้วยวิธีอย่างอื่นตามที่กล่าวแล้ว เราต้องแสดงกตเวทีต่อท่าน ด้วยการประกาศคุณความดี

การตอบแทนคุณพ่อแม่ที่สามารถทำได้หมด

พ่อแม่มีพระคุณแก่เรามาก เหลือที่จะตอบแทนด้วยการเลี้ยงดูท่านหรือด้วยการให้สิ่งของ แต่เราสามารถตอบแทนท่านให้หมดได้ ด้วยการให้ท่านตั้งอยู่ในความดี ดังที่พระพุทธเจ้า

ตรัสไว้ในมาตาปิตุคุณสูตร ใจความว่า "**พ่อแม่เป็นผู้มีอุปการคุณมาก เป็นผู้ที่ลูกไม่อาจจะตอบแทนบุญคุณของท่านให้หมดได้ แม้จะบำรุงเลี้ยงท่านอยู่ถึง ๑๐๐ ปี หรือจะสถาปนาท่านไว้ในราชสมบัติ ก็ไม่สามารถจะตอบแทนบุญคุณท่านให้หมดได้ แต่ลูกคนใดสามารถชักนำแม่พ่อของตนซึ่งเป็นคนไม่มีศีล ไม่มีศรัทธา ไม่มีการเสียสละ และไม่มีปัญญา ให้ท่านเป็นคนมีศีล มีศรัทธา มีการเสียสละ และมีปัญญา ลูกคนนั้น ชื่อว่าสามารถตอบแทนอุปการคุณที่พ่อแม่กระทำไว้แก่ตนได้หมด**"

พระพุทธพจน์ข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการตอบแทนที่สามารถตอบสนองพระคุณของท่านทั้งสองให้หมดได้ จะต้องเป็นการตอบแทนในด้านจิตใจซึ่งให้ประโยชน์สุขแก่ท่าน ทั้งในชาตินี้ชาติหน้า และเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ในที่สุดได้ โดยการตอบแทนพระคุณท่าน ดังนี้

๑. ถ้าท่านยังไม่มี**ศรัทธา** ก็พยายามขวนขวายให้ท่านได้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

๒. ถ้าท่านยังไม่มี**ศีล** ก็พยายามขวนขวายให้ท่านได้มีศีล

๓. ถ้าท่านยังไม่มี**จาคะ** คือการรู้จักเสียสละบริจาค ก็พยายามขวนขวายให้ท่านได้มีจาคะ

๔. ถ้าท่านยังไม่มี**ปัญญา** คือ การรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ตามหลักพระพุทธศาสนา ก็พยายามขวนขวายให้ท่านได้มีปัญญา

ถ้าผู้ใดทำได้ ผู้นั้นชื่อว่าสามารถตอบแทนคุณของพ่อแม่ของตนได้หมด

ถ้าท่านทั้งสองมี ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ก็พยายามขวนขวายให้ท่านมีคุณธรรมเหล่านี้มากขึ้น หรือให้ท่านได้มีโอกาสปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นโดยปฏิบัติ ดังนี้

๑. พาท่านไปทำบุญที่วัดตามโอกาสอันสมควร

๒. หาหนังสือธรรมให้ท่านได้อ่าน หรืออ่านให้ท่านฟัง

๓. นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมที่บ้าน มาทำบุญที่บ้านตามโอกาสอันสมควร

๔. ให้ท่านได้ฟังรายการธรรมทางวิทยุหรือโทรทัศน์ หรือจัดหาเทปธรรมมาเปิดให้ท่านฟัง

๕. ถ้าเป็นลูกผู้ชายก็บวชในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ท่านทั้งสองได้มีโอกาสบำเพ็ญบุญกุศลได้มากขึ้น ทั้ง

มีความปลื้มใจมากขึ้นในเมื่อลูกของตนได้บวช

๖. ถ้าเป็นลูกผู้หญิงก็พยายามขวนขวายให้ท่านได้บำเพ็ญบุญเท่าที่สามารถจะทำได้ ด้วยวิธีต่าง ๆ ตั้งแต่ข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๔ และเมื่อตนเองได้บำเพ็ญบุญอย่างใดอย่างหนึ่งมา ก็ขอให้ท่านรับทราบอนุโมทนาในส่วนบุญนั้นด้วย

ผู้ที่ได้บำรุงเลี้ยงพ่อแม่ ตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสองด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก ได้ประสบบุญมาก ย่อมได้รับความรักใคร่คุ้มครองจากเทพดาและมนุษย์เป็นอันมาก ย่อมปลอดภัยในเมื่อจะมีอันตรายแก่ชีวิต เพราะมารดาบิดามีพระคุณมาก ทั้งจะทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นทั่วไปในครอบครัว ทำให้พ่อแม่มีความสุขใจได้มาก มีความอุ่นใจ ภูมิใจในลูกของตนที่เป็นคนกตัญญูกตเวที เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ทั้งเป็นการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งในชาติของเราไว้ อันเป็นไปเพื่อความสงบสุขในครอบครัว วงศ์ตระกูลและสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย

ฉะนั้น การเลี้ยงดูพ่อแม่ จึงเป็นมงคลอย่างหนึ่ง ในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาติไทยเราควรเทิดทูนและรักษาไว้ให้อยู่คู่กับชาติไทยเราตลอดไป.

ลักษณะของคนที่เจริญก้าวหน้าและน่ารัก*

ลักษณะของคนที่เจริญก้าวหน้า

คนที่เจริญก้าวหน้า ย่อมมีคุณสมบัติ ๙ ประการ คือ

๑. มีความซื่อสัตย์สุจริต

๒. อดทนและขยันหมั่นเพียร

๓. เว้นอบายมุขทุกประเภท

๔. มีความกระตือรือร้นในการสร้างตน

๕. ไม่ปล่อยเวลาให้เสียไป โดยปราศจากประโยชน์

๖. รู้จักใช้จ่ายแต่พอสมควรแก่กำลังทรัพย์

๗. ทำอะไรทำจริง ไม่จับจด

๘. คบบัณฑิต และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

๙. บริหารกายและบริหารจิตในทางที่ถูกต้องอยู่เสมอ.

---

* ลักษณะของคนที่เจริญก้าวหน้าและน่ารักนี้ เป็นบทแถมท้ายพิเศษ เอามาไว้ในตอนท้ายนี้ เพื่อเสริมหลักการปฏิบัติธรรม สำหรับผู้ต้องการสร้างนิสัยให้คนมีความเจริญก้าวหน้าและน่ารัก.

ลักษณะของคนน่ารัก

คนที่น่ารัก ย่อมมีคุณสมบัติ ๙ ประการ คือ

๑. ไม่เป็นคนอวดดี

๒. ไม่พูดมากจนเขาเบื่อ

๓. เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน

๔. รู้จักผ่อนสั้น ผ่อนยาว

๕. พูดจาอ่อนหวาน

๖. เป็นคนเสียสละ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

๗. เป็นคนกตัญญูกตเวที

๘. เป็นคนไม่มีนิสัยริษยา เสียดสีผู้อื่น

๙. เป็นคนมีนิสัยสุขุมรอบคอบ ไม่ยกตนข่มท่าน

ผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการงาน และหวังให้ตนเป็นที่รักใคร่เอ็นดูของคนทั่วไป ก็พึงพยายามเพาะลักษณะนิสัยดังกล่าวข้างต้นนี้ ให้เกิดขึ้นในตน ก็จะมีความสุขและความเจริญรุ่งเรืองในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๗ โทร. ๒๘๑๗๗๙๐

ค่าน้ำนม

แม่นี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวง
ที่เฝ้าหวงห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล
แม่เราเฝ้าโอละเห่ กล่อมลูกน้อยนอนเปล
ไม่ห่างหันเหไปจนไกล
เมื่อเล็กจนโต... โอ้แม่ถนอม
แม่ผ่ายผอมย่อมเกิดแต่รักลูกปักดวงใจ
เติบโตโอ้เล็กจนใหญ่ นี่แหละหนาอะไร
มิใช่ใดหนา เพราะค่าน้ำนม
ควรคิดพินิจให้ดี ค่าน้ำนมแม่นี้
จะมีอะไรเหมาะสม โอ้ว่าแม่จ๋า...
ลูกคิดถึงค่าน้ำนม เลือดในอกผสม
กลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน
ค่าน้ำนมครวญชวนให้ลูกฝัง
แต่เมื่อหลังเปรียบดังผืนฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน
บวชเรียนพากเพียรจนสิ้น
หยดหนึ่งน้ำนมกินทดแทนไม่สิ้นพระคุณแม่เอย.

จากบทประพันธ์ ของ นายไพบูลย์ บุตรขัน

ขอขอบคุณ นายวรชัย ธรรมสังคีติ ที่ได้เอื้อเฟื้อมอบบทประพันธ์นี้ให้ลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือนี้